

”En mä sitä lasta oo muille synnyttänyt”
Perhe valvonta-asiakkaiden elämässä

Nokkanen, Johanna

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

”En mä sitä lasta oo muille synnyttänyt”
Perhe valvonta-asiakkaiden elämässä

Nokkanen Johanna (1001385)
Rikosseuraamusalan ko.
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2013

Tekijä
Nokkanen Johanna

**”En mä sitä lasta oo muille synnyttänyt”
Perhe valvonta-asiakkaan elämässä**

Vuosi 2013 Sivumäärä 65

Perheen merkitys ihmiselle on historian saatossa muuttunut ja perhe merkitsee yksilöille eri asioita. Perheen määrittely on erittäin tärkeä varsinkin vangeille, koska siitä riippuu esimerkiksi pääseekö vangin puoliso perhetapaamiseen. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia miten perhe tukee vankilassa olevaa vankia ja valvontaan vapautuvaa rikoksenteelijää. Tavoitteena on, että haastattelujen perusteella tuotettua tietoa pystyttäisiin hyödyntämään valvonta-asiakkaiden kanssa tehtävässä kokonaisvaltaisessa työssä siirtäen ne käytäntöön, jossa myös lapsi- ja perhetyö on huomioitu.

Vuoden 2013 helmikuussa Rikosseuraamuslaitos julkaisi rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyötä koskevat linjaukset. Linjauksissa on pyritty ottamaan lapsen etu huomioon, sekä muistamaan lapsen oikeudet. Yhdistyneisen Kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien vaaliminen tulevaisuudessa on tärkeä ja keskeinen asia rikosseuraamusalalla. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista astui Suomessa voimaan vuonna 1991. Julistuksen hyväksyneet valtiot ovat sitoutuneet huolehtimaan lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Lapsen ja perheen asemaa on määritelty myös monissa laeissa kuten lastensuojelulaissa ja vankeuslaissa. Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset sekä lasta ja perhettä koskevat lait olivat keskeiset lähteet opinnäytetyössäni.

Haastattelin neljää yhdyskuntaseuraamustoimiston valvonta-asiakasta. Kaksi heistä oli valvotussa koevapaudessa ja kaksi haastateltavista oli ehdonalaisesti vapautunut valvontaan. Materiaali tutkimukseen on kerätty laadullisella menetelmällä. Olen haastatellut valvonta-asiakkaita narratiivisellä menetelmällä, joka on kerronnallinen menetelmä. Haastatteluissa esiin nousi tiettyjä teemoja, jotka laitoin aikajärjestykseen. Analysoin haastattelumateriaalia teemoittelulla. Lasten ja perheiden roolia tuomitun rangaistusaikana olen tarkastellut vain valvottavien haastattelujen kautta.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että perheen merkitys valvonta-asiakkaille ja heidän lapsilleen on hyvin suuri. Kaikille haastateltaville lapset olivat todella tärkeitä ja lapset motivoivat heitä jaksamaan vankilatuomion. Monia epäkohtia nousi haastatteluissa esille kuten lapsien tapaamisten lapsiystävällisyys ja tiedotus. Juuri ne epäkohdat ja parannusehdotukset joita haastateltavat toivat esiin, ovat Rikosseuraamuslaitoksen linjauksissa myös huomioitu. Jos Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset lapsi- ja perhetyöstä rikosseuraamusalalla pystytään toteuttamaan, ne palvelevat monia vankeja ja heidän perheitään.

Asiasanat

Perhe, valvonta-asiakas, vankila, koevapaus, ehdonalainen vapautuminen, lapsi- ja perhetyö, lapsiystävällisyys, tuki

Name
Nokkanen Johanna

**“I haven` t given birth to that child for the others”
Family in supervisory customer`s life**

Year	2013	Pages	65
------	------	-------	----

During history the meaning of family has changed and family means different things to every-one. Family`s definition is very important especially to the prisoner, because whether the prisoner`s spouse can come to the family meetings depends on that.

The purpose of the thesis was to find out how family supports the prisoners in prison and when they are released on parole. The goal of the thesis was that the knowledge that we got at the interviews could be exploited at practical work with supervisory customers. Also children and family have to be considered at this work.

In February 2013 the Criminal Sanctions Agency published child and family policies in the field of criminal sanctions. The policies attempt to consider children`s rights. According to United Nations children`s rights will be an important and central issue in the field of criminal sanctions. United Nations general agreement on children`s rights has come into effect in Finland in 1991. The countries which have accepted the proclamation have committed themselves to taking care of children`s safety and welfare.

The law concerning child`s and families` position is defined for example in the Child Welfare Act and the Prison Sentences Act. Child and family policies and these two laws were the main source of the thesis.

I interviewed four supervisory customers at the community sanction office. Two of them were in supervised probationary freedom and two of them were on parole. The material of the thesis has been collected by interviews, which is a qualitative method and a narrative method was used in the interviews. In the interviews certain themes which I put to a chronological order rose out. I analyzed the interviews according to these themes. The role of children and families was studied only by interviewing the supervisory customers.

Based on the results it can be concluded that the family`s role for supervisory customers and their children is very high. To all interviewees the children were really important, and children motivate them to cope in prison. During the interview many faults came up, such as child friendliness in the children`s meetings and informing. It is precisely those disadvantages, in particular and improvement proposals which the interviewees brought out, that are the central issues also taken into account by the the Criminal Sanctions Agency. If the the Criminal Sanctions Agency guidelines for child and family work in the field of criminal sanctions can be implemented, they will serve a number of prisoners and their families.

Keywords

Family, supervisory customer, prison, supervised probationary freedom, parole, child- and family work, child friendliness and support.

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Perhe yhteiskunnassa	8
2.1	Perhe käsitteenä	8
2.2	Perheen merkitys.....	8
2.3	Perhetyö ja sen käsitteet	11
3	Perhe, vankeus ja vapautuminen	12
3.1	Perhetyö vankilassa ja valvonnassa	12
3.2	Lapsiystävällisyys.....	14
3.3	Yhteydenpito muurien ulkopuolelle.....	14
4	Perhetyötä pohtineen työryhmän mietintö	15
5	Kansainväliset vertailut.....	16
5.1	Ruotsalainen Bryggan- vankien lasten tukena.....	16
5.2	Perhetyö Pohjoismaisissa vankiloissa	17
5.3	Perheen tukena muissa maissa.....	18
6	Lainsäädäntö ja linjaukset	19
6.1	Lastensuojelulaki.....	19
6.2	Rikos- ja Vankeuslaki	20
6.2.1	Ehdonalainen vapautuminen	20
6.2.2	Valvottu koevapaus	20
6.3	Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset lapsi- ja perhetyöstä	21
6.3.1	Vastuualueet rikosseuraamusalalla.....	21
6.3.2	Lapsen tuen selvittäminen.....	23
6.3.3	Rikosseuraamuslaitoksen parannusehdotuksia	23
6.4	Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleissopimus lapsen oikeuksista.....	24
7	Tutkimusasetelma	25
7.1	Aiheen valinta ja toteutus.....	26
7.2	Opinnäytetön tavoitteet	26
7.3	Tutkimuskysymykset.....	27
7.4	Kohderyhmä.....	27
7.5	Tutkimusmenetelmä.....	27
7.6	Aineiston analyysi	29
7.7	Eettisyys ja luotettavuus.....	29
7.8	Oman ammatillisuuden reflektointi.....	31
8	Havaintoja valvonta-asiakkaan elämästä.....	31
8.1	Elämä ennen rikosta	31
8.1.1	Perhe ja lapsuus	32
8.1.2	Elämisen jälkiä.....	33

8.2	Kiinnijääminen ja vankeustuomion suorittaminen	34
8.2.1	Tapaamiset lapsen kanssa	36
8.2.2	Tapaamisten lapsiystävällisyys.....	38
8.2.3	Muu yhteydenpito	41
8.2.4	Suhde lapseen.....	42
8.2.5	Yhteys ulkomaailmaan.....	43
8.2.6	Tiedonkulku	44
8.2.7	Motivaatio muutokseen.....	45
8.3	Vapautuminen valvontaan	47
8.3.1	Tuen tarve	47
8.3.2	Elämä valvonnassa	49
8.3.3	Lapsen etu	50
8.3.4	Tulevaisuus	51
9	Johtopäätökset.....	52
10	Pohdinta.....	55
	Lähteet	58
	Liitteet.....	60

1 Johdanto

Perhe käsitteenä on nykypäivänä hyvin kattava ja perhe merkitsee eri asioita ihmisille. Toisille perhe on tukipilari ja toisille perheestä voi olla negatiivisia seurauksia. Perhekäsitys on myös vuosikymmenten aikana muuttunut paljon. Enää perheeksi ei lueta vain verisukulaisia, vaan siihen voidaan lukea myös läheisiä ystäviä ja tukihenkilöitä (Löppönen 2001, 3-5.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia miten perhe tukee vankilassa olevaa vankia ja valvontaan vapautuvaa rikoksenteelijää. Lisäksi on tarkoitus tutkia perheen merkitystä valvonta-asiakkaiden elämässä. Lapsi- ja perhetyöhön ollaan panostamassa tulevaisuudessa rikosseuraamusalalla, niin vankilassa kuin yhdyskuntaseuraamustoimistolla. Selvitän miten valvonnan yhteydessä perhe otetaan mukaan ja mitä kehittämisen kohteita haastateltavat ovat havainneet. Tavoitteena on, että haastattelujen perusteella tuotettua tietoa pystyttäisiin hyödyntämään valvonta-asiakkaiden kokonaisvaltaisessa työssä, jossa myös lapsi- ja perhetyö huomioidaan. Tavoitteena on pystyä siirtämään hyväksi havaittuja keinoja käytäntöön. Haastatteluissa keskityttiin valvottavien perheisiin, sekä heidän rooliinsa ja panokseensa valvottavien tukena. Lasten ja perheiden roolia tuomitun rangaistusaikana tarkastelen vain valvottavien haastateltujen kautta.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja se on analysoitu aineistolähtöisesti sekä teemoittelemalla. Aineiston keräsin haastattelemalla narratiivisella menetelmällä neljää (4) valvonta-asiakasta. Kaksi (2) haastateltavista olivat valvotussa koevapaudessa ja kaksi (2) haastateltavaa olivat ehdonalaisesti vapautuneita. Puolet haastateltavista oli naisia ja puolet miehiä.

Rikosseuraamusalalla pyritään tulevaisuudessa entistä enemmän panostamaan lapsi- ja perhetyöhön. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset julkistettiin vuoden 2013 helmikuussa, joten ne ovat erittäin ajankohtaiset. Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset pohjautuvat Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleissopimukseen lapsen oikeuksista. Julistuksen hyväksyneet valtiot ovat sitoutuneet huolehtimaan lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista, niin ennen syntymää kuin syntymänkin jälkeen. Julistuksessa painotetaan että lapsen etu on otettava huomioon kaikissa eri virastoissa jotka työskentelevät lapsen kanssa.

Opinnäytetyön idean sain toista harjoittelua suorittaessani Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiltä. Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden mielestään lapsi- ja perhetyötä käsittelevälle opinnäytetyölle olisi tarvetta. Valitsin aiheeni, myös siksi, että aihe on erittäin mielenkiintoinen ja ajankohtainen.

2 Perhe yhteiskunnassa

Tässä luvussa tarkastelen perhekäsitettä ja perheen merkitystä ihmisille. Selvitän myös mitä on perhetyö ja mitä tarkoitetaan lapsiystävällisillä tapaamisilla.

2.1 Perhe käsitteenä

Perhekäsitys vaihtelee paljon perheittäin. Tilastokeskus määrittelee perheeksi yhdessä asuvat avo- tai aviopuoliset ja heidän lapsensa, tai samaa sukupuolta olevat henkilöt, jotka ovat rekisteröineet suhteensa ja heidän lapsensa. Perhettä, jossa on alaikäisiä lapsia, kutsutaan lapsiperheeksi. Perhe voi olla myös lapseton. Perheen voi muodostaa myös yksi vanhempi ja lapset. Vaikka samassa osoitteessa asuisi esimerkiksi lähisukulaisia, heitä ei lasketa ydinperheeseen kuuluviksi. (Tilastokeskus 2013.)

Perhe käsitteenä mielletään aika- paikka- ja kulttuurisidonnaiseksi. Uskonnolla saattaa olla myös vahva vaikutus perheeseen, esimerkiksi lestadiolaisperheissä on aivan normaalia, että perheeseen kuuluu äiti, isä ja 12 lasta, joka on nykypäivänä perheen kooksi hyvin suuri. Nykypäivänä on paljon hajonneita perheitä, yksinhuoltaja vanhempia lapsineen sekä uusioperheitä, missä kaksi perhettä on yhdistynyt yhdeksi isoksi perheeksi. Yhdessä asuminen samassa asunnossa mielletään yleensä yhdeksi perheen kriteeriksi, kuten myös vankeuslaissa perhetapaamisten kriteeriksi. (Perhe muurin toisella puolen 2003: 15-16.)

2.2 Perheen merkitys

Perheen merkitys on historian saatossa muuttunut. Entisajoilla viitataan 1800- ja 1900 luvun perhekäsitykseen. Perhe merkitsee yksilöille eri asioita. Perheen määrittely on tärkeä varsinkin vangeille, koska siitä riippuu esimerkiksi pääseekö vangin puoliso perhetapaamiseen. Mikrotasolla perhe merkitsee perheenjäseniä, yksilöitä ja heidän vuorovaikutustaan; miten vanhemmat toimivat keskenään, millaiset ovat sisarusten välit ja miten vanhempien ja lasten suhteet toimivat. Makrotasolla perhettä tarkastellaan laajemmin; miten se on yhteydessä muihin ihmisiin ystäviin ja sukulaisiin tai miten perhe on sijoittunut ympäristöönsä, ympäröiviin instituutioihin kuten esimerkiksi kouluun ja työpaikkoihin ja miten ympäristö vaikuttaa perheeseen. (Rönkä & Kinnunen 2002: 6.)

Toisille ihmisille perhe luo turvaa ja tukea ja toisille se on pahoinvoinnin syy. Muuttuvassa maailmassa myös perhe käsitys on muuttunut. Entisaikaan perheeseen kuului isovanhemmat, vanhemmat ja lapset. Perhe oli tukipilari, kantava voima ja perinteet siirtyivät sukupolvelta toiselle. Nykyään perhe määritellään laajemmin. Perhe voi olla enemmän tukiverkosto tai

lapset voivat olla puolison, jolloin verisidettä ei ole. Nykyajan perhekäsitys on rikkonut vanhat käsitteet perheestä. Tänä päivänä ihmiset haluavat olla itsenäisiä ja tulla toimeen omillaan, ettei tarvitsisi joka asiassa nojautua vanhempien tai sukulaisten apuun. Entisajan avioliitot olivat enemmän taloudellisesti riippuvaisia, järkiavioliittoja ja koko perheen panosta tarvittiin arjen pyörittämiseen. Nykyään avioliitot eivät aina ole niin pysyviä kun eletään enemmän tunteen varassa ja saatetaan avioitua hyvinkin nopeasti, lyhyen tuntemisen jälkeen. (Löppönen 2001: 3-5.)

Perhe ei ole aina tukeva elementti vaan se voi olla myös riskitekijä. Perheessä esiintyvä perheväkivalta, tasapainottomat yksilöt ja heidän käyttäytymisensä heijastuvat koko perheeseen. Rikkinäiset perheet ja vaikeat olosuhteet saattavat vaikuttaa lapsen kehitykseen negatiivisesti, jolloin lapsi on erityisen haavoittuvainen ja voi reagoida voimakkaammin esteisiin. Tätä ei kuitenkaan voi yleistää, koska jotkut pärjäävät yhtä hyvin kuin niin sanotun normaalin perheen lapset perhetaustoistaan huolimatta. Riskitekijöiden vastapainona ovat perheen ja yksilöiden voimavarat. Joillain lapsilla voi olla vahvuuksia, jotka auttavat heitä pärjäämään elämässään. Voimavarana voi olla myös vanhempien läheisyys, hellyys ja huolenpito lapsesta, mikä pitää perheen kasassa vaikeuksista huolimatta. (Rönkä ym. 2002: 15-16.)

Ennenkin on ollut perheissä vaikeuksia, erimielisyyksiä ja riitoja, mutta niistä vaiettiin ja ne kestettiin. Silloin oli häpeällistä erota. Nykyään ongelmista puhutaan avoimemmin, käydään yksilö- ja pariterapioissa. Ennen perheillä tai perheenjäsenillä ei ollut paljon yksityisyyttä. Yhdessä huoneessa saattoi nukkua useita henkilöitä, eikä talon ovia esimerkiksi pidetty maalla lukossa. Nykyään perheet saavat yksityisyyttä ja omaa rauhaa, jos he sitä haluavat. Yksityisyys saattaa ajaa jotkut ihmiset erilleen yhteiskunnasta, yksinäisyyteen ja syrjäytymiseen. Kukaan ei välttämättä huolestuisi, jos ihminen ei esimerkiksi poistuisi kotoaan viikkokausiin tai hänestä ei kuulu mitään kuukausiin. Hänen luullaan haluavan yksityisyyttä ja rauhaa kun hän on vetäytynyt. Perheen kontrolli ja tuki ei ole enää niin tiukkaa kuin ennen. Ennen apu löytyi kotoa tai naapurista, mutta nykyään harva menee lainaamaan sokeria naapurilta, joita he eivät edes tunne. (Löppönen 2001: 8.)

Jotta kotona olisi perheenjäsenten hyvä olla, heidän on osattava olla vuorovaikutuksessa keskenään. Jotta vanhemmat saavat positiivisen kontaktin lapseen, heidän on oltava kiinnostuneita lapsesta ja tämän tarpeista. Vuorovaikutuksen on oltava lapsilähtöistä ja siihen vaikuttaa vanhempien välinen suhde keskenään. Vanhempien pitäisi olla esimerkkinä lapselle, koska he luovat omalla toiminnallaan joko positiivisen tai negatiivisen ilmapiirin kotiin. Esimerkiksi jos vanhempien välillä esiintyy väkivaltaa, tämä vaikuttaa lapsen kehitykseen negatiivisesti, vaikka väkivalta ei kohdistuisikaan itse lapseen. (Rönkä ym. 2002: 17-18.)

Tulevaisuusvaliokunnan mukaan sukupolvien välisten erojen syveneminen ja välien katkeaminen, on yksi syy perhekäsityksen muutokseen. Harvemmin tänä päivänä tieto ja taito siirtyvät isältä pojalle. Muita syitä voivat olla avioliittojen päättyminen nykyään usein avioeroon, sekä konkreettisen, pysyvän kodin puute, jotka vaikuttavat myös perhekäsityksen muuttumiseen. Pysyvyys ei ole nykypäivänä niinkään varma asia puhuttaessa kodista, perheestä tai työstä ja tämä luo epävarmuutta perheisiin. (Löppönen 2001: 9.)

Nykyajan kiire näkyy myös perheissä. Työt lisääntyvät ja aikaa kuluu aina enemmän työpaikalla. Pidentyneet työajat, kolmivuorotyö, viikonloppu- ja vuorotyöt, työmatkat ja töiden tuominen kotiin verottavat aikaa perheeltä. Lapsille ja perheelle jää vähemmän aikaa, eikä yhdessäoloa tunnuta arvostettavan yhtä paljon kuin ennen. Entisaikana puhallettiin yhteen hiileen koko kylän voimin, nyt pyritään pärjäämään omillaan, luoden uraa. Urakeskeiset vanhemmat monesti yrittävätkin korvata menetettyä aikaa lastensa kanssa esimerkiksi lapsen runsailla harrastuksilla, rahalla ja muilla lahjuksilla. Lisääntynyt lastenhoitotarve päiväkodeissa on merkki vanhempien kiireisyydestä ja keskittymisestä enemmän työhönsä, kuin lapsen hyvinvointiin ja heidän kasvatukseensa. Lapsen kasvatusta ja rajat voivat olla vanhemmille toissijainen asia ja he tuudittautuvat liikaakin siihen, että päiväkotia ja koulua hoitavat lasten kasvatuksen. Lapsen kasvatusta ja hyvien tapojen oppiminen tulisi tapahtua kotona, koska jos lapsi ei opi tervettä moraalikäsitystä, eikä hänellä ole oikeanlaista roolimallia kotona, hän saattaa ottaa vaikutteensa jostakin muualta esimerkiksi elokuvista, muoti-ilmiöistä, tai muilta nuorilta. Roolimallin puuttumisella kotona saattaa olla erittäin haitalliset vaikutukset lapselle. Lapset saattavat ajautua väärään seuraan, jotka suosivat päihteitä ja rikollisuutta. Työn ja perheen yhdistäminen on valtava haaste ja yleensä toinen näistä joutuu kärsimään. Yhteisen ajan vähyys heijastuu monesti koko perheeseen ja avioliittoon, joka saattaa olla yksi tärkeä syy lisääntyneisiin avioeroihin. Yksi perheitä stressaava tekijä nykyään on suuri työttömyys. Tämä saattaa olla yksi este perheen perustamiselle, jos ei ole riittävää tulonlähdettä millä perheen elättäisi. Jos perheellä on vaikeuksia henkisesti tai taloudellisesti, nämä ongelmat heijastuvat myös lapsiin. Ennen lapset olivat osa perheen arkea, mutta nykyään lapset joutuvat selviytymään liian monista asioista yksin. (Löppönen 2001: 13-15; Rönkä ym. 2002: 19.)

Kouvola Sanomissa oli artikkeli, jossa kerrottiin kodin tärkeydestä. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen erikoistutkija Anni Vilkon mukaan kotia vaihdetaan nykypäivänä paljon, eikä pysyvyyden pitäminen ole helppoa, mutta kodiksi mielletään muitakin tärkeitä paikkoja, kun se missä asuu. Koti on enemmänkin tunne jostain paikasta jonka kokee tärkeäksi, kuin konkreettinen paikka. Kodin ja turvan tunnetta voi luoda vaikka jokin esine, jota ihminen kantaa mukanaan. Jokaisessa kodissa ja perheessä on omat käytännöt ja oma kieli, mikä tekee jokaisesta perheestä ainutlaatuisen yhteisön. Joillakin lapsilla voi olla kaksikin kotia, jos vanhemmat ovat eronneet. Kasvatustieteen tohtori Hannariikka Linnavuori on tutkinut 8-

18 vuotiaiden eroperheiden lapsia, jotka ovat asuneet vanhempiensa luona vuoronperään. Linnavuoren mukaan nämä lapset ovat sopeutuneet kahteen erilliseen kotiin hyvin. Tämä tosin edellyttää, että lapsella on oma paikka molemmissa kodeissa ja että vuorovaikutus onnistuu niin lapsen kuin vanhempien välillä keskenään. Linnavuori näkee kahden perheen mallin rikkautena eikä lasta rikki repivänä elementtinä. (Tynnenen 2013: 11.)

2.3 Perhetyö ja sen käsitteet

Perhetyö on saanut perinteensä kirkolta, sen vaivashoidosta ja siviilihenkilöiden tekemästä hyväntekeväisyys- ja vapaaehtoistyöstä. Perhetyöntekijät ovat ennen olleet vailla koulutusta ja käytännössä opittuja taitoja on siirretty sukupolvelta toiselle. 1900-luvun alussa perhettä pidettiin voimavarana ja vanhemmuutta ihannoitiin. Äidillä ja isällä oli omat selkeät roolit, joita perhetyö ei sivuuttanut. Perhetyöstä alkoi pikku hiljaa tulla ammatillisempaa, mikä ei kuitenkaan syrjäyttänyt siviilien tekemää vapaaehtoistyötä. Sotien jälkeen kirkollinen perhetyö sitä vastoin menetti vaikutusvaltaansa. 1900-luvun lopulla perhetyötä tekevien ammatillisuus ja koulutuksellisuus on mennyt isoin harppauksien eteenpäin. Perhetyöhön on tullut mukaan psykologinen ja psykiatrinen puoli. Valtakunnallista perhetyötä kouluttavia järjestöjä olivat muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Väestöliitto ja Ensikotien liitto. (Vuori & Nätkin 2007: 10-13.)

Perhetyö nähdään moniammatillisena työnä, jota pyritään lisäämään rikosseuraamusalalla. Perhetyötä tulisi tehdä mahdollisimman monen tahon yhteistyönä, esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen, sosiaalitoimen, Kansaneläkelaitoksen sekä Työ- ja elinkeinoviraston kesken, jotta saataisiin paras hyöty asiakasta ajatellen ja kaikki tarvittava tieto siirtyisi toimijalta toiselle. Kaikilla näillä tahoilla on yhteiset tavoitteet, saada vapautunut vanki ja valvonnassa olevat henkilöt integroitua takaisin yhteiskuntaan ja kaikki pyrkivät tekemään oman osuutensa päästäkseen näihin yhteisiin tavoitteisiin. Perhetyötä voidaan tehdä kaiken ikäisten asiakkaiden kanssa, joilla siihen on tarvetta. Perhetyöntekijä tekee perhetyötä perheenjäsenten kanssa yhteistyössä. Jokaisen perheen perhetyö on erilaista ja yksilöllistä, koska jokaisella perheellä on omat, yksilölliset tarpeensa; mikä toimii toisella perheellä, ei välttämättä toimi toisella. Joillakin perheillä puhuminen on ratkaisu pulmiin, jolla saadaan solmut aukaistua. Toiset perheet taas tarvitsevat jonkin luovemman toimintatavan, esimerkiksi maalaamisen, koska eivät osaa pukea tunteitaan sanoiksi. Myös perhetyön kesto voi vaihdella hyvin paljonkin perheittäin. Perhetyö on asiakaslähtöistä ja siinä paneudutaan niihin aiheisiin ja ongelmiin, mitkä perhe kokee tarpeelliseksi, heitä näissä asioissa neuvoen ja opastaen. Perhettä pyritään eheyttämään ja saamaan siitä kokonainen, entistä vahvempi yksikkö. Pyrkimyksenä on tukea lapsen ja perheen hyvinvointia sekä ajatella heidän etujaan. Jos perhe on hajonnut tai he ovat joutuneet erilleen toisistaan, esimerkiksi vanhemman jouduttua vankilaan, perhetyöllä pyritään palauttamaan tai rakentamaan yhteys lapsen ja

poissa olevan vanhemman välille. Perhetyöllä tuetaan myös tarvittaessa vanhemmuutta ja lapsen kasvatusta. (Vuori ym. 2007: 7-9; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012: 15.)

Perhetyötä voidaan tehdä koko perheen kanssa, tai tarvittaessa keskittyä vain esimerkiksi vain toisen vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen, jos se on ongelmien perussyy. Perhetyötä tehtäessä pohjimmainen motivaatio on erityinen huoli tästä perheestä ja sen selviytymisestä. (Vuori ym. 2007: 17-18, 23.) Lapsi- ja perhetyötä pyritään tuomaan enemmän rikosseuraamusalalle, ettei se olisi vain lastensuojelunyksiköiden vastuulla.

Perhetyöllä pyritään myös ennaltaehkäisemään lasten huostaanottoa. Varhainen puuttuminen ongelmakohtiin, pyrkimys ratkaista ne ennen kuin ongelmista tulee liian suuria, perheen tuki ja tuen tarpeen kartoittaminen sekä arjessa selviäminen, ovat perhetyön ennaltaehkäisevyyden lähtökohtia. Perhetyötä voi tarvita mikä tahansa perhe. Elämä on arvaamatonta ja kriisi tai onnettomuus voi kohdata kenet tahansa varoittamatta ja yllättäen. Silloin ei aina itse jaksa omin voimin eteenpäin, vaan yksilö tai perhe tarvitsee ulkopuolista apua. Perhetyöllä pyritään auttamaan näissä tilanteissa. Perhetyön tarve onkin lisääntynyt viime aikoina. (Järvinen ym. 2012: 13, 15.)

3 Perhe, vankeus ja vapautuminen

Tässä luvussa tarkastellaan miten perhetyö on otettu huomioon vankilassa. Lisäksi tarkastellaan, miten perhetyö vankilassa toimii ja mitä kaikkea vankilan perhetyö pitää sisällään, sekä millä tavalla vangit voivat pitää yhteyttä vankilan ulkopuolella oleviin läheisiinsä.

3.1 Perhetyö vankilassa ja valvonnassa

Ennen kuin vangit vapautuvat valvontaan, he suorittavat vankeusrangaistustaan joko suljetussa vankilassa tai avovankiloissa. Vankiloissakin on pyritty huomioimaan vangin perhe. Lapsi on mahdollista sijoittaa vankilaan perheosastolle vankeusrangaistusta suorittavan tai tutkintavankeudessa olevan vanhemman luo lastensuojelulain 13 a § mukaan (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Vangeilla on monesti perhettä ja vankeusrangaistuksen aikana perheyhteyksien katkeaminen on hyvin suuri riski. Jos yhteys perheeseen ja läheisiin katkeaa vankilatuomion aikana, vangin on aina vain vaikeampaa sopeutua takaisin yhteiskuntaan ja rikoksen uusimisriski kasvaa hänen vapauduttuaan vankilasta. Yhteydenpito on tärkeää vangille. Se on hänen henkireikänsä ja harvoja kontakteja vankilan ulkopuoliseen elämään. Monesti yhteydenpito on

erittäin tärkeää myös muurien ulkopuolella olevalle perheelle ja varsinkin lapsille. Tämä tukee lapsen kehitystä, josta lastensuojelulaissa puhuttiin. Vankilassa tehtävällä perhetyöllä pyritään auttamaan niin vangin hyvinvointia ja haittavaikutuksien minimointia, kuin myös perheen henkistä hyvinvointia ohjaten ja neuvoen heitä. Perhetyö pyrkii tukemaan vangin ja hänen perheensä arjen elämistä ja jaksamista. Tarvittaessa autetaan esimerkiksi parisuhteen tuomissa vaikeuksissa tai taloudellisten asioiden hoidossa. Perhetyö voi olla keskustelua, perhetapaamisten järjestelyä tai yhteyksien hoitamista. Jos suhteessa on ollut väkivaltaa tai päihteiden käyttöä, näihin ja muihin epäkohtiin pyritään vaikuttamaan, jotta nämä ongelmat eivät lisää enää vangin vapauduttua perheen ongelmia. Perheleirit ovat myös yksi perhetyön muoto vankilassa. Perhetyötä ei tee vain sosiaalityöntekijät vaan siihen osallistuu koko vankilan henkilökunta. Vankilapappi huolehtii vankien henkisestä ravinnosta, samoin kun vankiladiakonit. Yhdessä he järjestävät vangeille ja heidän perheilleen perhekeskusteluja. Vankilapapit ja -diakonit tekevät myös paljon muutakin kirkollisten menojen ohella. Psykologit ovat yksi ammattiryhmä vankilan moniammatillisista työryhmässä, jotka tekevät vankien kanssa päivittäistä perhetyötä. Kun vapautuminen alkaa olla vangille ajankohtainen, vankia autetaan ja opastetaan niin asunnon ja työn hankinnan kuin virastoasioinnin kanssa. Näissä asioissa sosiaalityöntekijät osaavat parhaiten auttaa vankeja. (Sassi & Huhtimo 2006: 22-25.)

Kun ihminen tekee rikoksen ja rangaistukseksi saa ehdottoman vankilatuomion ja joutuu suorittamaan sitä vankilaan, ihmisen elämä muuttuu väistämättä. Vankeuslaissa ensimmäisen luvun 3 § on määritelty, että vankilaolojen on vastattava niin pitkälle kuin mahdollista siviiliolosuhteita ja ainoa rangaistus vangille on vapauden menetys. Suljettujen vankiloiden rakenteet, olosuhteet ja ympäristö ovat väistämättä erilaiset kuin siviilissä. Vankilaan tuomitulla, etenkin ensikertalaisella voi alkuun olla sopeutumisvaikeuksia vankilaan, mikä varmasti vaikuttaa hänen hyvinvointiin. Avovankiloissa on hieman siviilinomaisemmat elinolosuhteet. Vankeuslain ensimmäisen luvun 2 § mukaan vankeuden pyrkimys on edesauttaa tuomitun valmiuksia elämään ilman rikoksia ja hallitsemaan omaa elämänsä paremmin. Tähän vankilassa tehtävä perhetyökin tähtää. (Vankeuslaki 2005.)

Perhetyön ja yhteydenpidon ulkomaailtaan lisäksi vankiloissa on pyritty järjestämään muutakin toimintaa jotka edesauttaisivat vankien elämänhallintaan ja takaisin yhteiskuntaan integroitumisen kanssa. Tällaista toimintaa ovat muun muassa työtoimintaa ja koulutusta. Työtoiminta ja koulutus auttavat vankia pyrkimyksessä rikoksettomaan elämään vankilan jälkeen, vahvistaen hänen valmiuksia selviytyä arjessa. On tärkeää ylläpitää ja parantaa entuudestaan vangin jo saatua ammattitaitoa vankila aikana, koska se helpottaa töiden löytymistä vankilasta vapauduttuaan. Päihteet ovat monelle vangille ongelma. Päihteettömyyden tukeminen ja päihteistä irti pääseminen on erittäin suurella roolilla vangin pärjäämisessä vankilan jälkeen, ja siksi päihteistä irtipääsemiseen ja päihteettömyyteen

pyritäänkin panostamaan ja kannustamaan kaikissa vankiloissa. (Vankeuslaki 8.luku 1§.) Jonkinlainen toiminta vankilassa pitää vangin mielen aktiivisena eikä koko ajan tarvitse miettiä, että suorittaa rangaistusta. Toiminta on vangeille niin fyysisesti kuin psyykkisestikin tärkeää ja vaikuttaa siihen, ettei vankeusrangaistus tunnu liian ylitsepääsemättömältä.

3.2 Lapsiystävällisyys

Lapsiystävällisillä tapaamisilla tarkoitetaan sitä, että tapaamisissa tulee ottaa huomioon lapsinäkökulma. Vankeuslakia ollaan muuttamassa, koska nykyisessä laissa ei ole otettu lainkaan huomioon vankien lasten oikeuksia tai heidän etujaan tapaamisissa. Tapaamisissa tulisi ajatella lapsen etua, mutta myös siten, että ne palvelisivat lapsen ja vangin yhteyden säilymistä. Myös tapaamistiloissa tulisi ottaa huomioon lapsiystävällisyys. Tilat pitäisi olla mukavat ja lasta miellyttävät sekä niiden sisustuksessa pitäisi ajatella lasten viihtyvyyttä. Lapsen tullessa tapaamisiin häntä on kohdeltava lapsen ikä huomioonottaen. Tarkoituksenmukaista on puhua niin että lapsi ymmärtää mitä tapahtuu, eikä hänen tarvitse pelätä esimerkiksi tarkastusta. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013: 23-24.)

3.3 Yhteydenpito muurien ulkopuolelle

Vangeilla on oikeus tavata läheisiään ja vankilassa järjestetään sekä valvottuja että valvomattomia tapaamisia vangin vieraille. Valvotut tapaamiset järjestetään yleensä kootusti, samassa tilassa on monia vankeja ja heidän läheisiään samaan aikaan. Näissä tapaamisissa on koskettamiskielto, jota monesti saattaa olla lasten hankala käsittää. Tapaamisia voidaan järjestää myös vierailuaikojen ulkopuolella, jos tämä on vangin ja lapsen edun mukaista ja tarpeellista. Tapaamisia voidaan valvoa myös valvontalaittein. Valvotut tapaamiset tapahtuvat osassa vankiloissa muoviseinän ollessa vangin ja vierailijan välissä ja puhuminen tapahtuu puhelimen välityksellä. Vierailun edellytykseksi vankila voi määrätä esimerkiksi henkilöllisyyden todentamisen tai tarkistukseen suostumisen tulotilanteessa. Vierailu voidaan evätä vierailijan ollessa esimerkiksi päihtyneenä tai jos hän käyttäytyy uhkaavasti. Valvomattomaan tapaamiseen eli niin sanottuihin perhetapaamisiin pääsee vangin kanssa läheiset, joiksi luetaan vangin puoliso ja lapset sekä vangin sisarukset ja vanhemmat. Perhetapaamisia järjestetään vankilan edellyttämässä puitteissa. Nämä tapaamiset vaihtelevat vankiloittain hyvin paljon, niin ajallisesti kuin tilallisesti. Puolisoksi määritellään henkilö, jonka kanssa vanki on asunut vakituisesti samassa taloudessa jo ennen vankeusrangaistusta. Avopuolisoiden pitää olla täysi-ikäisiä, tai avopuolisolla ja vangilla tulee olla yhteinen lapsi. Jos vangilla ja hänen puolisolllaan ei ole yhteistä lasta, heidän täytyy todistaa asuneensa yhdessä jo ennen vankeusrangaistusta. Näissäkin käytänteissä saattaa olla vankilakohtaisia eroavaisuuksia. Alaikäisen lapsen tullessa tapaamiseen, hänellä pitää olla toisen vanhemman lupa, tai joskus vaaditaan myös huoltajan läsnäolo tapaamisessa. Jos

parisuhde on virallistettu vankeusaikana, perhetapaaminen on mahdollista kolmesta kuuteen kuukauden kuluttua vankeusrangaistuksen alkamisesta. Muutamissa Suomen vankiloissa on mahdollista majoittaa vankien perheitä muutaman yön ajaksi, jos he tulevat esimerkiksi pidemmän matkan päästä. Tapaamiskäytänteet vaihtelevat vankiloittain tapaamisen pituuden suhteen. Vangeilla on myös oikeus pitää yhteyttä läheisiinsä kirjeitse ja puhelimitse, sekä heille saa kirjoittaa vankilaan. (Vankeuslaki 2005; Perhe muurin toisella puolella 2003: 55, 57-59.)

4 Perhetyötä pohtineen työryhmän mietintö

Vuonna 2002 on entisen Kriminaalihoitolaitoksen, nykyisen Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöille tehtiin kysely, jossa on pyritty selvittämään valvonta-asiakkaiden, jotka ovat vapautuneet ehdonalaiseen valvontaan, heidän perhetilannettaan. Kyselyn mukaan valvonta-asiakkaiden perheasioita käsitellään heidän kanssaan lähinnä puhumalla ja Työkalupakin tehtävien avulla. Työkalupakki on menetelmä, jota käytetään apuna yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Sen avulla voidaan arvioida rikosentekijän uusimisriskiä, sekä kartoittaa rikosentekijän sosiaalisia suhteita ja selviytymistä. Työkalupakissa on paljon tehtäviä eri tilanteisiin, esimerkiksi parisuhdeongelmiin, väkivallan kartoittamiseen, perhetilanteen havainnointiin (Liite 3). Verkostokartan avulla valvonta-asiakas pystyy paremmin hahmottamaan oman sosiaalisen tukiverkostonsa. Verkostokartassa ympyrä jaetaan neljään osaan. Ensimmäiseen osaan merkitään perhe eli ne ihmiset jotka asuvat samassa osoitteessa. Toiseen osaan merkitään sukulaiset ja tämä kattaa niin verisukulaiset kuin ihmiset jotka koetaan kuuluvan sukuun ihman verisidettä. Kolmanteen osaan merkitään työ- ja koulukaverit. Neljänteen osaan merkitään ystävät ja naapurit ja neljännen osan sisälle voidaan muodostaa myös viides sektori, johon merkitään esimerkiksi viranomaiset, sosiaalityöntekijä tai valvoja. Tehtävien avulla joidenkin on helpompaa avautua ja puhua vaikeistakin asioista. (Sosiaaliportti 2013a.)

Vanhemmuus saattaa olla joillekin vieras käsite, jos vankeuden aikana vanhempi on erkaantunut lapsestaan. Silloin vanki ei välttämättä tiedosta vanhemmuuden roolia ja lapsen asemaa. Tämän asian havainnollistamiseen voi käyttää esimerkiksi vanhemmuuden roolikarttaa (Liite 4.) Vanhemmuuden roolikartassa on viisi vanhemmuuden peruselementtiä. Vanhemmuus on ihmissuhde osaamista, rajojen asettamista, vanhempi on huoltaja, rakkauden antaja, sekä elämän opettaja. Näiden teemojen ympärillä käydään keskustelua vanhemmuudesta, miten itse kokee vanhemmuuden ja mitä kehittämisen kohteita itsellään on. Roolikartan avulla vanki hahmottaa oman roolinsa vanhempana paremmin. (Sosiaaliportti 2013b.)

Jos työntekijöiden kotikäynnit valvottavien luona ovat mahdollisia, ne antavat reaaliaikaista kuvaa valvottavan kodista ja perheestä ja vastaako valvottavan puheet todellisuutta. Paikan päällä perheenjäsenien tunnelmia esimerkiksi pelkoa pystyy havainnoimaan helpommin. Näihin asioihin pyritään puuttumaan ja keskustellen saamaan ongelmakohdat aukenemaan. Vankilasta vapautuminen on monelle suuri asia ja se hämmentää niin vapautuvaa vankia kuin hänen perhettä. Tapaamisissa pyritään tukemaan valvottavaa kaikissa hänelle ongelmallisissa asioissa, jotta yhteiskuntaan palaaminen onnistuisi, eikä hän palaisi enää rikolliselle poluille. Jos valvottavan puolisoilla on päihderiippuvaisuutta tai hänellä on kytköksiä rikollisuuteen, valvottavalle tällainen seura ei ole hyväksi. Näissä tapauksissa valvottava ei saa tarvitsemaansa tukea perheeltä joka auttaisi häntä pysymään rikoksettomalla tiellä. Kyselyn mukaan työntekijät kokevat perhetyön hyödylliseksi niin vankilassa kuin valvonnassakin. Enemmän toivotaan joustavaa yhteistyötä vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen välille, jotta vapautuminen sujuisi mahdollisimman joustavasti. Valvottavan motivointi ja verkostoituminen ovat tärkeimpiä asioita, jotta vankilan jälkeen valvonta onnistuisi moitteettomasti ja valvontatyöntekijät tekevät parhaansa onnistuakseen tässä. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 70-71.)

Jos rikoksentekijä on alle 21-vuotias, valvontatapaamisia tehdään tiiviissä yhteistyössä myös hänen vanhempien ja lastensuojeluviranomaisten kanssa. Nuorten kanssa keskustellaan myös parisuhteista ja perheen merkityksestä. Usein nuorilla on tietynlaisia pelkoja, jos he ovat saaneet ehdottoman vankeusrangaistuksen. Näitä pelkoja ja tunteita käsitellään valvontakäynneillä, jotta nuori voisi mennä rauhallisin mielin suorittamaan tuomiota ja vääränlaiset ennakkoluulot karisisivat pois hänen mielestään. Jos nuori haluaa, hänen vanhempansa voivat myös osallistua valvontatapaamisiin. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 71-72.)

5 Kansainväliset vertailut

Kansainvälisesti perhetyötä on tehty hyvällä menestyksellä, niin vankiloissa, kuin yhdyskuntaseuraamustoimistoissakin. Tässä on käsitelty Ruotsissa toimivaa yhdistystä ja sen toimintaa vankien lasten kanssa sekä muissa maissa tapahtuvaa työtä vankien perheiden kanssa.

5.1 Ruotsalainen Bryggan- vankien lasten tukena

Ruotsissa toimiva Bryggan niminen yhdistys on alaikäisten lasten tukena, joiden vanhempi on joutunut vankilaan. Bryggan on tukena lapsille niin koulun käynnin hankalissa tilanteissa kuin eroahdistuksen tunnekuohuissa. Vanhemman joutuminen vankilaan on lapselle usein järkytys, eikä hän välttämättä kykene käsittelemään asiaa. Lapsen tunteet vaihtelevat laidasta laitaan

ja ahdistus voi olla hyvinkin suuri. Leimaantuminen on lapselle hyvin kiusallista ja hän saattaa joutua tämän takia myös koulussa kiusatuksi. Tämä saattaa johtaa lapsen huonovointisuuteen, joka voi ilmetä lapsella muun muassa syömishäiriönä tai masennuksena. Näihin epäkohtiin Bryggan pyrkii vaikuttamaan, parantaen lapsien hyvinvointia ja parantaa näin heidän tulevaisuuden näkymää (Bryggan 2013a.)

Bryggan on tukena vankien ja heidän lastensa katkenneiden suhteiden korjaamisessa. Eräs isä kertoi vieraantuneensa lapsestaan vankilatuomion aikana, eikä tiennyt kuinka puhua pojalleen ja mitä hänelle kertoisi. Hän varasi ajan Bryggasta, jossa he ohjasivat ja neuvoivat häntä. Bryggan avulla hän pystyi puhumaan pojalleen ja kertomaan totuuden, josta alkoi isä-poika suhteen jälleenrakentaminen. Bryggan järjestää paljon aktiviteetteja, joiden avulla on yleensä helpompi tutustua uudelleen lapseensa ja luoda luottamusta ja suhdetta uudelleen. Myös lapsi saa toiminnan kautta uusia ystäviä, joilla on samanlainen tausta kuin hänellä itsellään, eikä häntä siten leimata tässä yhteisössä. Vertaistuki on tärkeää niin lapselle kuin aikuisellekin. (Bryggan 2013b.)

Ruotsin vankiloissa on pyritty panostamaan vankien ja heidän lapsiensa välisiin suhteisiin. Ruotsissa koulutetaan rikosseuraamushenkilökuntaa niin, että lapsi- ja perhetyö on osana henkilökunnan jokapäiväistä työtä. Tähän Suomessakin pyritään keskushallinnon linjauksilla. Vankilavierailujen sujuvuutta ja samalla vankilaturvallisuutta on saatu parannettua esimerkiksi tehokkaan tiedottamisen avulla. Lapsille turvallisuuden tunne ja läsnäolo on tärkeää. Kun esimerkiksi isä on vankilassa, saattaa tietty turvallisuus puuttua kotoa. Turvallisuuden tunnetta lapselle on pyritty luomaan Ruotsissa iltasatujen muodossa. ”Iltasatuja kiven sisällä” - hankkeessa vankilassa olevat isät ovat lukeneet iltasatuja CD:lle, jotka toimitetaan kotiin heidän lapsilleen. Kun ikävä isään iskee tai lapsi ei saa unta, isän lukema iltasatu voi rauhoittaa ja luo lapselle ja koko perheelle turvan tunnetta. (Heinemann 2010: 28-29.)

Myös Suomessa on toteutettu vastaavanlainen hanke lokakuussa 2011. Tämä toteutettiin Vaasan vankilan ja Vaasan kaupunginkirjaston yhteistyössä. Alkuvaiheen käytännön hankaluuksien jälkeen hanke on saanut erittäin hyvän vastaanoton vankien keskuudessa. Isoin epäily vangeilla oli itse lukemisesta, mutta tämänkin kynnyksen yli päästiin ja isät lukivat innoissaan iltasatuja lapsilleen. Iltasatuja luettiin niin suomeksi kuin ruotsiksikin. (Verkko haltuun 2011.)

5.2 Perhetyö Pohjoismaisissa vankiloissa

Pohjoismaissa vankien perhetilanteista on hyvin vähän tehty tilastollisia tutkimuksia. Vuonna 1997 Ruotsissa selvitettiin niiden lasten tilannetta, joiden vanhempi tai vanhemmat olivat

vankilassa. Tämän selvityksen takana oli YK:n lasten oikeuksien yleissopimus. Selvityksessä kävi ilmi, että vaikeimpia asioita lapsille oli ero vanhemmista. Ero saattoi aiheuttaa pahimmillaan lapselle kriisin ja vähintäänkin surua. Vanhemman poissaolo, sekä takaisintulo ovat molemmat stressaavia lapselle, koska molemmat ovat muutosprosesseja. Yhteydenpito vanhempaan rauhoittaa lasta ja vähentää epätietoisuutta. Göteborgin ympäristössä järjestettiin selvityksen perusteella vanhemmuuskursseja, joissa opetettiin lapsen huomioinnin tärkeyttä, sekä vanhemmuuden taitoa. Kursseille osallistuneet vanhemmat, pitivät kurssia hyödyllisenä, josta he saivat paljon uutta tietoa vanhemmuudesta ja esimerkiksi yhteydenpidon tärkeydestä lapselle, mikä saattoi osalle olla aivan uusi asia. Tanskassa ja Norjassa ei ole perhetyöhön keskittyviä toimintaohjelmia. Muutamia parisuhde- tai vanhemmuuskursseja on vankiloissa, mutta ihan omana kokonaisuutena perhetyöohjelmia pitäisi saada vankiloihin lisää. (Perhe muurin toisella puolen 2003: 73-74.)

5.3 Perheen tukena muissa maissa

Skotlannissa toimii hyväntekeväisyysjärjestö Families Outside, joka tukee vankilassa olevien perheitä. Järjestöllä on ilmainen auttamispuhelin, johon voi soittaa ja sieltä saa ammattiapua. Järjestöllä on myös työntekijöitä, jotka ottavat asiakkaita vastaan auttaen heitä ongelmissaan. Työn keskeisin arvo on lasten ja nuorten hyvinvointi ja heidän oikeutensa. Vuonna 2013 he ovat erityisesti keskittyneet lapsiin joiden vanhempi on vankilassa. 2000-luvulla Euroopassa 800 000 lapsen vanhemmat joutuvat vankilaan. Iso-Britannian alueella joka vuosi useammat lapset joutuvat kokemaan vanhempiensa vankilaan joutumisen, kuin heidän avioeron. Lapsilla, joiden vanhempi on joutunut vankilaan, on suurempi riski syrjäytyä ja epäonnistua koulussa tai joutua kamppailemaan mielenterveysongelmien parissa. Vankilasta vapautuneille vangeille perhe ja parisuhde voivat olla syyt luopua rikoksista ja uusintarikollisuus on kuusi kertaa vähäisempi niillä vangeilla, joilla kontakti perheeseen on säilynyt vankeusaikana. Englannissa ja Walesissa vuonna 2002 on raportoitu, että 43 % niistä, jotka tuomitaan rikoksesta ehdottomaan vankeuteen ja 48 % tutkintavangeista menettää kontaktin perheeseen ja vain puolet käyttää tapaamisoikeutta. (Consultation for the European Commission 2011: 1-2.)

Isossa-Britanniassa on paljon muitakin järjestöjä, jotka toimivat vankien perheiden tukena. Lontoossa toimii Action for Prisoners' Families, joka tarjoaa tukea ja neuvontaa perheille, joiden perheenjäsen on joutunut vankilaan. Omaisille näytetään, etteivät he ole yksin tämän asian kanssa, että on paljon muitakin perheitä, joita koskettaa samanlainen epätietoisuus ja ahdistus. Keskenään perheet voivat jakaa kokemuksiaan ja heitä kannustetaan jaksamaan ja mietitään yhdessä, miten he arjen selviämisestä parhaiten onnistuisivat. Vertaistuki on erittäin tärkeä voimavara näille perheille. (Action for Prisoners' Families 2013.)

Toinen Lontoossa toimiva järjestö on Prisoners' Families and Friends Service, joka on toiminut vankien perheiden ja ystävien tukena jo 40 vuoden ajan. Järjestössä on päivystävän puhelimen lisäksi henkilökohtaista tukemista ja auttamista. Heillä on vapaaehtoisia, jotka voivat tarvittaessa mennä tueksi oikeuteen. Heidän kanssaan perhe voi selvittää muun muassa vierailuaikoja vankilaan ja miten vierailut käytännössä tapahtuvat. (Prisoners' Families and Friends Service 2013.) Vastaavanlaisia järjestöjä vankien perheiden tueksi on monia ja useissa eri maissa.

Kanadan vankiloissa on käytössä vanhemmuuden taitoja harjoittava ja ylläpitävä koulutusohjelma, Parenting Skills Program. Ohjelmassa vankilassa olevat vanhemmat opettelevat ymmärtämään lapsiaan. He ovat motivoituneita korjaamaan suhteensa lapsiinsa ja sitoutuvat perhesuhteiden korjaamiseen, niin vankila-aikana, kuin heidän sieltä vapauduttuaankin. Ohjelma toteutetaan ryhmäkeskusteluina ja kahtena työpajana. Työpajoissa opetetaan terveyteen ja virastoissa asiointiin liittyviä asioita. Osa vanhemmista ei ole olleet lastensa elämässä koko aikaa, joten heille täytyy opettaa alusta alkaen, mitä lapsi tarvitsee ja auttaa heitä ymmärtämään vanhemmuuteen liittyvän paljon vastuuta. Heille vanhemmuus saattaa olla uutta, ihmeellistä ja pelottavaa. Heitä kannustetaan ja opastetaan vanhemmuuden taidoissa ja annetaan tietoa mistä apu löytyy, jos sitä tarvitsee. Kanadassa on myös ohjelma perhesuhdeväkivaltaan taipuvaisille vangeille. (Perhe muurin toisella puolen 2003: 75.)

6 Lainsäädäntö ja linjaukset

Lapsen ja perheen asemaa on määritelty monessa eri laissa, kuten lastensuojelulaissa, vankeuslaissa sekä Rikosseuraamuslaitoksen linjauksissa lapsi- ja perhetyöstä rikosseuraamusalalla. Seuraavaksi käsittelen näitä lakeja ja linjauksia.

6.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulaissa 13.4.2007/417 on määritelty, että lapselle on taattava turvallinen ja tasapainoinen kasvuympäristö. Lapsen vanhempien tai huoltajien on huolehdittava ensisijaisesti lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä ja koulunkäynnistä. Näitä asioita pyritään tukemaan ennakoivalla lastensuojelulla. On tärkeää, että lapsella on riittävät sosiaaliset suhteet, jotka tukevat hänen kehitystään. Lapsen kasvua tukevia elementtejä ovat huolenpito ja rajat. Kuten aikuisilla, myös lapsilla on oikeus niin henkiseen kun fyysiseenkin koskemattomuuteen.

Monikulttuurisuus on myös huomioitava. Lapsi saa harjoittaa halutessaan omaa kieltään, uskontoaan ja kulttuuriaan. Toisen vanhemman ollessa vankilassa, on kiinnitettävä huomiota siihen, pystyykö toinen vanhempi yksin luomaan turvallisen ja vakaan kasvuympäristön

lapselle, ettei lasta tarvitse ottaa huostaan tai sijoittaa johonkin muuhun lastensuojelun sijaishuollonpalveluun. Lapsi- ja perhetyöllä pyritään tukemaan perheitä ja tekemään ennaltaehkäisevää työtä, jotta esimerkiksi huostaanotolta välttyttäisiin tai lapsi saataisiin sijoitetuksi takaisin kotiin jos lapsi on huostaanotettu. Kuten lastensuojelulaissa sanotaan: lapsen ja perheen kanssa työskentelevien viranomaisten, on annettava kaikki mahdollinen tuki perheelle missä he sitä tarvitsevat, sekä varhaisessa vaiheessa osattava ohjata heidät lastensuojelun piiriin, jos perheen omat resurssit eivät riitä selvitä yksin. Lastensuojelulain 10§ mukaan vanhemman ollessa suorittamassa vankeusrangaistusta, on lapselle taattava hänen tarpeittensa mukainen tuki. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

6.2 Rikos- ja Vankeuslaki

Rikoslaissa ja vankeuslaissa on määritelty tarkkaan, milloin vangin on mahdollista vapautua vankilasta ehdonalaiseen vapauteen tai valvottuun koevapauteen.

6.2.1 Ehdonalainen vapautuminen

Ehdonalainen vapautuminen on määritelty rikoslain 2 c luvun 5 §:ssa siten, että sellainen henkilö, joka on tuomittu määräaikaiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen, voi päästä suorittamaan vankeusrangaistuksen loppuosaa vapauteen, ellei 9 § ehdonalaisen lykkäytymisen jokin kohta täyty. Esimerkiksi ehdonalaiseen vapautumisen voi lykkäytyä vangin suostumuksella, jos vangille on tiedossa uusien rikoksen johdosta vankeusrangaistusta. Ehdonalaisen vapautumisen voi lykätä myös ilman, että vanki siihen suostuu, jos tämä esimerkiksi estää uuden rikoksen tapahtumisen. Jos ehdonalaiselle vapautumiselle ei ole mitään estettä, vanki voi vapautua sitten, kun hän on suorittanut 2/3 vankilatuomiostaan. Jos hän on ensikertalainen tai hän ei ole joutunut suorittamaan vankeustuomiota kolmeen edeltävään vuoteen, hän voi päästä ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut puolet vankeusrangaistuksestaan. Alle 21-vuotias vanki voi päästä ehdonalaiseen vankeuteen, kun hän on suorittanut puolet vankeusrangaistuksestaan. Jos alle 21-vuotias vanki on ensikertalainen tai hän ei ole tehnyt rikosta, josta olisi koitunut vankeusrangaistus kolmeen edeltävään vuoteen, voi tämä henkilö päästä ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut 1/3 vankilatuomiostaan. Vankeusrangaistuksesta tulee olla suoritettu 14 vuorokautta, jotta ehdonalainen vapautuminen on mahdollista. (Rikoslaki 2005.)

6.2.2 Valvottu koevapaus

Valvottu koevapaus on tullut uutena vaiheena vankien vapautumisjärjestelmään, pyrkimyksenä vankien mahdollisuus vaiheittaiseen vapautumiseen. Tämän tarkoituksena on, että vangit pystyisivät paremmin uudelleen integroitumaan takaisin yhteiskuntaan. Jos

valvottuun koevapauteen vapautuvalla vangilla on perhettä jonka kanssa hän asuu, heiltä täytyy saada suostumus. Ilman perheen suostumusta ei valvottu koevapaus onnistu. Valvotussa koevapaudessa valvonta toimii teknisesti, valvontapuhelimen avulla ja valvotulla on velvoite olla aina tavoitettavissa. Valvottuun koevapauteen vangilla on mahdollista päästä puoli vuotta ennen kuin ehdollinen vapautuminen tapahtuisin. Valvottu koevapaus on kehitelty vanhan aikaistamisjärjestelmän tilalle, jonka aukkoja paranneltiin. Aikaistamisjärjestelmässä vangin ehdonalaan vapautumista voitiin aikaistaa esimerkiksi terveydentilan, perhe- ja sosiaalisten syiden vuoksi, koulutuksen tai jonkin muun jatkotoimenpiteen vuoksi, joka parantaisi vangin takaisin yhteiskuntaan sopeutumista.

Valvotussa koevapaudessa olevan on käytävä töissä, opiskeltava tai hänellä tulee olla jokin muu toimintavelvoite. Valvottu koevapaus on tarkkaan suunniteltu etukäteen. Suunnitelmaan hänelle määrätään jokin tietty alue millä hän saa liikkua ja päihteiden kanssa on nollatoleranssi. Päihteettömyyttä valvotaan ennalta ilmoittamattomilla valvontakäynneillä, jolloin koevapaudessa oleva henkilö voidaan puhalluttaa tai häneltä voidaan ottaa huumeeseulat. Jos valvottava henkilö käyttää päihteitä koevapauden aikana, koevapaus päättyy ja hän palaa takaisin vankilaan. Samoin jos valvonnassa oleva vanki rikkoo ehtoja tai tekee uuden rikoksen, valvottu koevapaus voidaan keskeyttää. (Mohell & Pajuoja 2006: 286-292.)

6.3 Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset lapsi- ja perhetyöstä

Rikosseuraamuslaitoksen linjauksissa lapsi- ja perhetyöstä rikosseuraamusalalla pyritään ottamaan lapsen etu aina huomioon, sekä muistamaan lapsen oikeudet. Lapsiystävällisyys on avainsana näissä linjauksissa. YK:n lapsen oikeuksien vaaliminen on tärkeää ja keskeinen asia tulevaisuudessa rikosseuraamusalalla. Myös vanhemmuutta pyritään tukemaan, jotta vanhemmat onnistuisivat tehtävässään olla hyviä ja tukevia vanhempia lapselle. Perheen merkitys ihmiselle voi olla huomattava vankila-aikana ja sieltä vapauduttua tai yhdyskuntaseuraamusta suorittavalle. Perhe voi antaa motivaatiota rikoksettomaan elämään. Perhesuhteiden ylläpito ja katkeamattomuus ovat Rikosseuraamuslaitoksen yksi tehtävä: tukea toimivia ja uusintarikollisuuden ehkäiseviä ihmissuhteita sekä toisaalta puuttua ongelmallisiin suhteisiin. Jokaiseen Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön tullaan tulevaisuudessa nimeämään vastuuhenkilöt, jotka vastaavat lapsi- ja perhetyöstä. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013: 6-7.)

6.3.1 Vastuualueet rikosseuraamusalalla

Lapsi- ja perhetyö on jaettu Rikosseuraamuslaitoksessa siten, että jokaisella yksiköllä on omat vastuualueensa ja vastuuhenkilöt. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö vastaa, että

lapsi- ja perhetyöstä säädettyjä linjauksia noudatetaan, sekä kehitetään alueittain. Keskushallintoyksikön pitää tarvittaessa kehittää myös vanhemmille suunnatuja ohjelmia ja valvoa näiden ohjelmien käyttöön ottamista sekä ohjelmiin liittyviä tutkimuksia. Keskushallintoyksikön vastuulla on kehittää ja suunnitella yhdessä rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kanssa lapsi ja perhetyöhön liittyvää koulutusta sekä yksikkö vastaa asiaan liittyvästä tiedon annosta. Aluekeskus huolehtii siitä, että omalla alueella lapsi- ja perhetyölinjauksia noudatetaan. Aluekeskuksen kehityspäällikkö toimii keskushallintoyksikön yhteyshenkilönä ja vastaa alueensa lapsi- ja perhetyöstä hallinnollisesti. Jokaisessa arviointikeskuksessa on yksi perhetyöstä vastaava henkilö. Arviointikeskuksen tekemissä rangaistusajan suunnitelmissa pitää näkyä mahdollinen lapsi- ja perhetyö ja tätä suunnitelmaa tehdessä lapsen etu ja tarpeet on otettava huomioon. Lapsen huoltajaan tai henkilöön jonka luokse lapsi on sijoitettu vankeusrangaistuksen ajaksi, on oltava yhteydessä suunnitteluvaiheessa ja kysyttävä hänen tarvettaan vanhemmuuden tukemiseen. Tarvittaessa ollaan yhteydessä lastensuojeluun. Arviointikeskuksen tehdessä sijoituspäätöstä, lapsen etu on otettavaan huomioon, samoin lausuntotyötä tehdessä. Myös koevapautta harkittaessa on otettava lapsen mielipide ja etu huomioon. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013: 32.)

Lapsi- ja perhetyötä tekee vankilan koko henkilökunta. Se on osa heidän työnsä arkirutiinia ja se on otettava huomioon myös vankilan päiväjärjestyksessä esimerkiksi soittojen ja tapaamisien suhteen. Vankilan henkilökunnan tulee tukea vankeja heidän vanhemmuudessaan ja vankilaan tultaessa selvittää mikä on todellinen tuen tarve lapsenhoidossa. Vankilan henkilökunnan tulee pyrkiä tukemaan vanhemmuuden taidoissa ja antaa tietoa lapsen kasvu- ja kehitysvaiheista. Vankiloiden tulisi tehdä tiiviimpää yhteistyötä lastensuojelun ja muiden järjestöjen kanssa, jotka voisivat tukea tarvittaessa vankia vapautumisen jälkeen hänen vanhemmuudessaan. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013: 34.)

Yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaiden vanhemmuutta on tuettava ja asiakkaita tulee opastaa tarvittavien perhetyön palvelujen pariin. Jos asiakas on alaikäinen, hänen vanhempiansa kanssa on tehtävä yhteistyötä ja tarvittaessa perhetyötä, joka monesti on aloitettu jo vankilassa. Yhdyskuntaseuraamustoimistolla tehdään myös paljon palveluohjausta, kartoitetaan mitä tukitoimia ja palveluja asiakas tarvitsee ja ohjataan heitä sinne. Tukipartio liittyy tiiviisti valvontarangaistukseen ja valvotun koevapauden valvontaan. Tukipartio tekee myös eräänlaista perhetyötä. Heillä on ajantasainen tieto siitä, mitä perheeseen kuuluu ja mitä siellä tapahtuu. Heillä tulee olla lapsiystävällinen ote lapsiin ja kyky ohjata vanhempia palveluiden pariin, heidän sitä tarvittaessaan (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013: 33.)

6.3.2 Lapsen tuen selvittäminen

Rikosseuraamusalalla lapsen tuen tarpeen selvittäminen on yleensä hankalaa. Tähän apuna käytetään Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitoksen laatimaa Lapset puheeksi- menetelmää. Lapset puheeksi- menetelmä on osa Toimiva lapsi- ja perhe- työmenetelmää. Menetelmä pyrkii tukemaan vanhempia silloin kun arki on radikaalisti muuttunut, minkä takia se kuormittaa heitä. Tällainen tilanne on esimerkiksi toisen vanhemman joutuminen vankilaan. Lapset puheeksi- menetelmä jaetaan kolmeen osaan, keskustelu, neuvonpito ja perheinterventio. Lapset puheeksi- keskustelussa on tavoitteena tukea vanhempia ja vanhemmuutta, silloin kun heillä on vaikeaa. Sen avulla vanhemmat saataisiin ymmärtämään, mikä on lapselle hyväksi ja hänen edun mukaista. Vanhempia tapaava työntekijä keskustelee vanhemman tai vanhempien kanssa, mitkä asiat tukevat lapsen kehitystä, onko lapsen toimintaympäristö turvallinen ja mitä muutoksia voitaisiin tehdä, jotta lapsen arjesta saataisiin enemmän lapsen kehitystä tukevaksi. Lapset puheeksi-neuvonpito järjestetään tarvittaessa. Se on verkostotyötä. Verkostotyötä tehdään esimerkiksi kunnallisten palveluiden kanssa ja tuetaan lapsen ja perheen arjen sujuvuutta. Lapset puheeksi-perheinterventio on perheen kanssa tapahtuvaa prosessityöskentelyä, jossa pyritään tukemaan vanhempia, että he osaisivat auttaa, kasvattaa ja tukea lapsiaan. Tämän menetelmän avulla pyritään luomaan keskusteluja, joissa käsitellään ongelmaa tuottavia asioita, esimerkiksi vanhemman vankeustuomiota. (Toimiva lapsi- ja perhe-menetelmä 2001.)

6.3.3 Rikosseuraamuslaitoksen parannusehdotuksia

Rikosseuraamuslaitoksen mukaan lapsiystävällisyyttä pystyttäisiin lisäämään alaikäisen lapsen ja hänen vanhempansa valvotuilla tapaamisilla, jolloin esimerkiksi halaaminen ja koskettaminen eivät olisi kiellettyä. Vanhempi ja lapsi voisivat leikkiä valvotusti, ilman konkreettisia esteitä. Jos tapaaminen on lapsen edun mukainen, lapsen pitäisi pystyä tulemaan tapaamisiin yksin, niin että hänet tuodaan vankilan portille josta lapsi haetaan sisälle tapaamiseen esimerkiksi sosiaalityöntekijän toimesta. Tapaamisen jälkeen lapsi saatetaan takaisin portille noutajan luokse. Jos vankilaympäristö ei ole lapsen kasvun ja kehityksen kannalta edullista, mutta vankilassa olevan vanhemman näkeminen olisi, voitaisiin tapaaminen pyrkiä järjestämään esimerkiksi Ensi- ja turvakodissa. Vankilalla ja kunnan lastensuojelulla tulisi olla tiiviimpää yhteistyötä lasten tapaamisiin liittyen. (Lapsi- ja perhetyölinjaukset 2013: 24-26.)

Ennen valvomattoman tapaamisen myöntämistä on selvitettävä, onko vanki tuomittu vankeuteen sellaisesta rikoksesta, missä uhrina olisi ollut lapsi, tai onko hänellä lähestymiskieltoja voimassa. Tällaisissa tapauksissa valvottoman tapaaminen hyväksytään vain poikkeusystistä. Valvomattomien tapaamisiin tarkoitettuja tiloja, niin sanottuja perhehuoneita

tulisi lisätä kysynnän mukaan, jotta lapsella olisi mahdollisuus nähdä vanhempansa mahdollisimman paljon. Tapaamisaikoja voisi myös lisätä arkipäiville. Lapsen ja vanhemman tapaamisissa on tarkoitus korostaa lapsen tarpeita. Nykyään perhetapaamisissa aikuiset tyydyttävät monesti omia tarpeitaan keskenään ja lasta ei huomioida ollenkaan. Tästä johtuen sisustamiseen tulisi kiinnittää huomiota, ettei huoneessa olisi ollenkaan esimerkiksi sänkyä. Tapaamistilojen ulkonäössä ja mukavuudessa tulisi ottaa ensisijaisesti lapsen tarpeet huomioon. Lapsille tulisi olla leluja ja pelejä, sekä värit ja kuvat pitäisi olla tiloissa lapsille mieleisiä. Myös tapaamistilat tulisi sijoittaa mahdollisimman lähelle vankilan sisääntuloa, ettei lapsen tarvitse kulkea pitkiä matkoja vankilarakennuksen sisällä. Portilla tapahtuvassa tarkastuksessa vartijoiden on otettava lapsen ikä huomioon. Heidän tulee selittää lapselle mitä tehdään, jottei hänen tarvitse pelätä. Vaippaikäiset lapset tulisi myös huomioida. Heitä varten on oltava tilat, missä vaihtaa vaipat ja vankilalla täytyy olla mahdollisuus antaa uusi vaippa tilalle. Näin estetään huumeiden ja muiden kiellettyjen aineiden salakuljetus vankilaan. Niin valvomattomista, kuin valvotuistakin lapsi-vanhempi tapaamisista tulisi tehdä yhtenevät käytänteet valtakunnallisesti. Avovankiloihin omanlaisensa ja suljettuihin vankiloihin omanlaisensa käytänteet, mutta siten että linjaukset olisivat valtakunnallisesti linjassa keskenään. (Lapsi- ja perhetyölinjaukset 2013: 26-27.)

Kaikissa rikosseuraamusalan yksiköissä tulee olla yksi henkilö, joka on nimetty lapsi- ja perhetyön vastuuhenkilöksi. Heille tulee järjestää perhetyön koulutusta ja koulutuksen jälkeen vastuuhenkilöt siirtävät oppimansa tiedon muille työntekijöille, tai järjestää heille tarpeen vaatiessa aiheeseen liittyvää koulutusta. Vastuuhenkilön tulisi tarkkailla, että linjauksia noudatetaan omassa yksikössä. Tapaamistilojen kunnossapitoon on valittava henkilö huolehtimaan tilojen kunnosta ja siivouksesta seuraavaa kertaa varten. Lapsi- ja perhetyö tulee olla tulevaisuudessa jokaisen rikosseuraamustyöntekijän päivittäisen työtehtävän osana. Rikoksesta tuomitun läheisille tulisi pystyä antamaan tietoa hänen rikoksestaan ja rangaistuksestaan. Tiedottaminen tulisi tapahtua vankiloissa, yhdyskuntaseuraamustoimistoilla tai internetissä Rikosseuraamuslaitoksen sivuilla. Internetissä jaettavaa tietoa on päivitettävä säännöllisin väliajoin, että tiedot ovat ajantasaisia. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tulisi vastata tästä. (Lapsi- ja perhetyö linjaukset 2013: 28-30.)

6.4 Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleissopimus lapsen oikeuksista

Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset perustuvat Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimukseen lapsen oikeuksista. Lapsen oikeuksien julistus hyväksyttiin YK:ssa vuonna 1959 ja Suomessa tämä sopimus astui voimaan vuonna 1991. Tässä julistuksessa sanotaan, että lapsi tarvitsee erityistä hoivaa ja huolenpitoa, niin ennen syntymää kuin syntymänkin jälkeen. Tässä julistuksessa puhuttaessa lapsesta, tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita. Julistuksen

hyväksyneet sopimusvaltiot ovat velvollisia varmistamaan, ettei valtiossa syrjitä tai rangaista lasta tai hänen perhettään. Lapsen etu on otettava huomioon kaikissa eri virastoissa jotka työskentelevät lapsen kanssa. Sopimusvaltioiden on kunnioitettava lapsen huoltajien tai hänestä vastuussa olevan henkilön lapsen kasvatusta koskevia päätöksiä, mutta tarvittaessa sopimusvaltioiden tulee opastaa ja neuvoa heitä. Niin kuin YK:n yleismaailmallisessa ihmisoikeus julistuksessa 3.artiklassa sanotaan, niin myös tässä julistuksessa todetaan, että lapsella on oikeus elämään. (YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeus julistus 2011.) Lapsi pitää rekisteröidä syntymän jälkeen ja hänellä on oikeus omaan nimeen ja kansalaisuuteen, joihin ulkopuolinen ei voi puuttua laittomasti. Lasta ei saa riistää vanhemmiltaan mielivaltaisesti kodin ulkopuoliseen sijoitukseen, vaan siihen pitää olla riittävät perusteet, kuten ettei vanhempien eläminen lapsen kanssa ole lapsen edun mukaisia. Sijoitusperuste voisi olla esimerkiksi se, että vanhemmat käyttävät henkistä tai fyysistä väkivaltaa lasta kohtaan. Jos lapsi on jollain tavalla vaarassa kotonaan, on ryhdyttävä asianmukaisiin toimenpiteisiin. (Unicef 2009.)

Kun lapsi on kasvanut ja kehittynyt sen verran, että hänelle ovat muodostuneet omat näkemykset ja mielipiteet, hän saa ilmaista näitä näkemyksiään ja mielipiteitään vapaasti ja lasta pitää kuulla häntä koskevissa asioissa. Kasvatus kuuluu lapsen vanhemmille, tai hänestä huolehtiville. Sopimusvaltiot tukevat vanhemmuutta ja tavoitteena on onnistuminen kasvatuksellisissa tehtävissään. Jos lapsi on tilapäisesti tai pysyvästi sijoitettu perheen ulkopuolelle, sopimusvaltioiden pitää taata lapselle hänen tarvitsemansa suojat ja tuki. Lapsella on oikeus terveydenhuoltoon ja hänellä on oikeus saada opetusta. Opetuksen täytyy tukea lapsen kehitystä tiedollisesti, taidollisesti ja kielellisesti. Lapselle opetetaan toisen kunnioittamista ja hyviä käytöstapoja. Etniset vähemmistöryhmät on otettava huomioon ja heillä on oikeus ylläpitää omaa uskontoaan, kulttuuriaan ja kieltään. Sopimusvaltioiden pitää pyrkiä suojelemaan lapsia liian rankalta työltä, seksuaaliselta hyväksikäytöltä, kidutukselta, vapauden riistolta ja muilta lapsen hyvinvointia järkyttäviltä teoilta. Jos lapsi on osallistunut rikolliseen toimintaan, oikeuden on kohdeltava häntä tasavertaisesti ja kunnioittavasti. Lasta ei saa pakottaa tunnustamaan syyllisyyttään tai todistamaan vasten tahtoaan. Oikeudessa on otettava huomioon lapsen ikä, sekä hänen henkinen kehityksensä. (Unicef 2009.)

7 Tutkimusasetelma

Luvussa seitsemän käsitellään opinnäytetyön valintaa ja sen toteutus vaiheita. Käsitellään työn tutkimuskysymyksiä ja esitellään opinnäytetyön haastateltavien kohderymä. Lisäksi esitellään tutkimusmenetelmät, aineiston analyysi sekä toteuttamiseen liittyvää eettisyyttä.

7.1 Aiheen valinta ja toteutus

Valitsin aiheeni opinnäytetyölle jo keväällä 2012. Suoritin silloin toista harjoittelua Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Työelämän edustaja toi esille, että tulevaisuudessa rikosseuraamusalalla ollaan panostamassa lapsi- ja perhetyöhön, sekä Rikosseuraamuslaitokselta on tulossa vuonna 2013 tähän liittyen uudet linjaukset. Lapsi- ja perhetyötä tarkastelevalle opinnäytetyölle oli tarvetta. Tämän pohjalta ryhdyin suunnittelemaan opinnäytetyötäni valvonta-asiakkaiden ja heidän perheidensä ympärille.

Alustavan opinnäytetyön suunnitelman esittelin syksyllä 2012, jonka jälkeen kysyin Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalta luvan opinnäytetyössäni tehtäville haastatteluille. Haastatteluun osallistuvat valvonta-asiakkaat valitsimme yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden kanssa yhdessä. Näin saatiin mahdollisimman edustava otos valvonta-asiakkaista, koska työntekijöillä oli paras tuntemus heistä. Työntekijät kysyivät suullisesti valvonta-asiakkaiden suostumuksen haastatteluihin ja ennen haastatteluja pyysin valvonta-asiakkaiden suostumuksen kirjallisesti (Liite 1).

Haastattelut tapahtuivat keväällä 2013 helmi-maaliskuussa Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimistolla. Haastattelut suoritettiin yksilohaastatteluina, rauhallisessa tilassa, jossa ei ollut häiritseviä taustatekijöitä. Haastattelut kestivät tunnista puoleentoista tuntiin, ne olivat kertaluonteisia ja puolistrukturoituja. Haastattelut nauhoitin, jonka jälkeen litteroin ne puhtaaksi ja analysoin koottua materiaalia.

Toukokuussa lähetin opinnäytetyöni ohjaavalle opettajalle, toiselle arvioivalle opettajalle ja kahdelle oponoijalle. Tästä viikon päästä esitin opinnäytetyöni arvioivassa seminaarissa. Arvioivassa seminaarissa opinnäytetyössäni esiintulleet puutteet ja korjausehdotukset korjasin ja työni puutoksia täydensin. Toukokuun lopulla palautin lopullisen opinnäytetyöni arvioitavaksi.

7.2 Opinnäytetön tavoitteet

Alun perin opinnäytetyöni oli tarkoituksena keskittyä vain valvonta-asiakkaiden valvonta-aikaan. Selvittää valvonta-asiakkaiden avulla miten valvonnassa otetaan valvottavien perheet huomioon ja miten heidän perheensä tukevat valvottavien uudelleen integroitumista yhteiskuntaan. Haastateltavat valvonta-asiakkaat olivat olleet vasta vähän aikaa valvonnassa, joten he eivät osanneet tuoda valvonnan epäkohtia vielä niin paljoa esille, että aiheesta olisi saanut tarpeeksi aineistoa opinnäytetyöhön. Laajensin opinnäytetyöni aihetta myös vankeusaikana tehtävään perhetyöhön. Puhuttaessa opinnäytetyössä perheestä, lapset

käsittävät monen haastateltavan perheen. Haastateltavilla oli elämässään myös vanhempia ja sisaruksia, mutta pääasiallisesti haastateltavat puhuvat lapsistaan, kun he puhuvat perheestä. Opinnäytetyössäni selvitin mitä perhe valvottavalle merkitsee ja mitkä ovat valvontatyössä tapahtuvan perhetyön kehittämisen kohteet. Tarkoituksena oli, että haastatteluista saatujen tietojen avulla pystyttäisiin parantamaan lapsi- ja perhetyötä valvonnan aikana siirtäen tarpeellista tietoa käytäntöön, joka edesauttaisi valvonta-asiakkaita ja heidän perheiden hyvinvointia ja arjessa pärjäämistä.

7.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset ovat:

- Mikä on perheen merkitys valvottavan elämässä?
- Mikä on lapsen ja perheen rooli valvonta-asiakkaan elämässä?
- Minkälaisia parannuksia valvonta-asiakkaat toivoisivat lapsi- ja perhetyöhön?

7.4 Kohderyhmä

Haastateltavana oli neljä (4) henkilöä, joista kaksi (2) oli ehdonalaiseen vapauteen vapautuneita ja kaksi (2) koevapauteen vapautuneita valvonta-asiakkaita. Puolet haastateltavista oli naisia ja puolet oli miehiä. Iältään haastateltavat olivat 20–40 vuotiaita. Kahdella haastateltavista oli aiempaa rikostaustaa ja kaksi haastateltavista oli ensikertalaisia rikoksentekejiä. Haastateltaviksi valittiin asiakkaita jotka olivat valvonnassa. Valintakriteerinä oli se, että valvottavalla oli ollut perhe koko rikosprosessin aikana mukana elämässään. Opinnäytetyössäni haastateltavien rikoksella, iällä tai sukupuolella ei ollut merkitystä.

Haastateltavat kertoivat vapaasti omin sanoin tarinansa. Tein haastattelun tueksi kysymyslistan, jota käytin, jos haastateltavalla oli vaikeus päästä tarinassaan alkuun (Liite 2). Lasten ja perheiden roolia tuomitun rangaistusaikana tarkastelen vain valvottavien haastateltujen kautta. Valvottavien tarinoiden perusteella pohdin lapsen ja perheen roolia valvonta-asiakkaan elämässä. Haastateltavat nimesin juoksevilla numeroinnilla valvonta-asiakas 1-4. Nämä lyhenteet olivat käytössä kun siteerasin haastateltavien vastauksia.

7.5 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön kvalitatiivisen materiaalin keräsin narratiivisella menetelmällä. Narratiivisuus on tarinallinen metodi, jossa valvonta-asiakkaat kertovat oman tarinansa. Tämä metodi eroaa muista, koska tässä ei vain esitetä kysymyksiä vaan ollaan kiinnostuneita yksilön

elämäntarinasta ja sen kulusta, esimerkiksi miten jotkin tapahtumat ovat vaikuttaneet ihmisen elämään ja ehkä muuttaneet sitä. Haastattelut ovat asiakaslähtöisiä eli haastateltavat kertovat sen, minkä itse katsovat tarpeelliseksi. Haastattelija ei sanele sääntöjä, mitä haastateltavan pitää sanoa. Haastattelu pyritään tekemään mahdollisimman vapaamuotoiseksi ja avoimeksi. Tämä helpottaa niin haastateltavaan kuin tutkijaakin. Kun ilmapiiri on rento, haastateltava pystyy rennosti kertomaan ja pukemaan ajatuksensa sanoiksi. Tarinasta tulee näin todenmukaisempi ja tutkija pystyy keskittymään havainnointiin ja aktiiviseen reflektointiin. Aluksi haastateltava kertoo kokonaisvaltaisen tarinan, pääkertomuksen. Tutkijana pyrin siihen, etten liikaa johdatellut haastateltavaa alussa. Pyrin vain aktiiviseen kuuntelemiseen ja muistiinpanojen tekemiseen. Avauskysymys oli tärkeä, koska se ei saanut olla liian tarkka ja johdatteleva, mutta ei liian laaja ja avoinkaan. Ensimmäisen vaiheen jälkeen oli syventävä vaihe. Tässä vaiheessa syvennyttiin esille tulleisiin asioihin ja varmistettiin, että haastattelija on ymmärtänyt oikein. (Kaasila, Rajala & Nurmi 2008: 23-26.) Lopuksi vielä tutkin puuttumaan jääneitä teemoja ja käsittelemättömiä asioita.

Laadullinen tutkimus katsoo aineiston kokonaisuutta. Laadullinen tutkimus koostuu haastattelumateriaalista, havainnoinnista ja tutkimuskysymyksiin saamista vastauksista. Havainnoita pyritään pelkistämään ja yhdistelemään jos mahdollista. (Alasuutari 2011: 38- 47.) Aineistoa tarkastellaan tietystä näkökulmasta ja tässä tutkimuksessa tarkastelin asiaa perheen näkökulmasta. Haastatteluissa keskityttiin valvottavien perheeseen sekä heidän rooliin ja panokseen valvottavan tukena.

Haastatteluissa lähdettiin liikkeelle ajasta ennen rikoksia. Selvitin, millainen perhetilanne haastateltavilla oli ennen rikoksia ja miten rikokset vaikuttivat haastateltavien perhetilanteeseen. Haastateltavat kertoivat vapaasti kiinnijäämisvaiheestaan ja vankeusajastaan sekä miten vapautuminen valvontaan sujui. Haastateltavat kertoivat omia havaintojaan ja kehittämisideoita, miten valvontaa voitaisiin kehittää, jotta valvonta tukisi valvonta-asiakkaita paremmin.

Haastatteluja tehdessä on oltava tarkka havainnoidessaan. Tehdessä haastatteluja täytyy haastateltavia tarkkailla, kerätä aineistoa ja tietoa haastateltavista havainnoinnin menetelmää hyväkseen käyttäen. Asiakkaan kaikki eleet, ilmeet ja äänenpainotkin saattavat olla tärkeitä. Pidin tutkijanpäiväkirjaa, joka oli tukena tulosten analysoinnissa. Opinnäytetyössä pyrin pääsemään havaintojen taakse. Ei pidä epäillä haastateltavien kertomuksien totuudenmukaisuutta vaan niin kuin Alasuutari kirjassaan toteaa, että havaintoa on pidettävä johdattelevana punaisena lankana, jonka avulla tutkija tekee omat johtopäätöksensä. Vastajien vastaukset eivät ole sinällään vielä tutkimustuloksia. (Alasuutari 2011, 79-82; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 178.)

Opinnäytetyönini pohjautuu haastattelumateriaalin lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyöhön linjauksiin. Nämä linjaukset julkaistiin helmikuussa 2013. Linjausten perusteella tehdään kaikille yhdyskuntaseuraamustoimistoille oma lapsi- ja perhetyösuunnitelma. Työntekijät voivat itse vaikuttaa ja kertoa mielipiteitään, mitkä asiat he kokevat toimistollaan tärkeiksi ajatellen lapsi- ja perhetyötä. Analysoin haastattelumateriaaleja ja tein havaintoja epäkohdista, joita tarinoista tuli esille perhetyöstä sekä miten perhetyötä voitaisiin parantaa.

7.6 Aineiston analyysi

Nauhoitin haastattelut jonka jälkeen puhtaaksikirjoitin, eli litteroin kerätyn materiaalin tarkasti. Aineiston analyysi ja aineiston keruu tapahtuvat monesti kvalitatiivisissä tutkimuksissa samanaikaisesti. Aineistosta nousseita aiheita työstetään pitkin tutkimusta, eikä vain pelkästään aineiston keruun loputtua. (Hirsjärvi ym. 2008: 218.) Haastattelujen perusteella saadun aineiston analysoin teemoittelulla. Teemoittelun avulla haastatteluaineistosta saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin (Eskola ym. 1998: 180). Haastatteluista esiin nousseet asiat laitoin aikajärjestykseen teemoittain: ennen rikosta, kiinnijäämisen ja vankeuden aikana ja vapauduttua valvontaan, joita sen jälkeen analysoin teemoittelulla. Luin puhtaaksikirjoitettua haastatteluaineistoa moneen kertaan läpi ja aineistosta esiin nousseita asioita aloin keräämään näiden teemojen alle.

Pilkoin teemoja vielä pienemmiksi ryhmiksi eli esiin nousseet samankaltaiset tarinat tyypittelin pienemmiksi ryhmiksi. Tyypittely on toinen yleinen analysointimenetelmä teemoittelun rinnalla käytettynä (Eskola ym. 1998: 182). Teemat jaoin edelleen seuraavanlaisiksi tyypeiksi: ennen rikosta teeman alle tulivat perhekäsitys ja perheen merkitys. Kiinnijääminen ja vankeus teeman alle tulivat muun muassa miten läheiset reagoivat kuullessaan haastateltavien kiinnijäämisestä, tapaamisten lapsiystävällisyyttä vankilassa, miten tiedottaminen ja yhteydenpito vankilassa onnistuivat ja miten rikoksentehtäjän. Vapautuminen valvontaan teeman alle nousi tyypeiksi tuen tarve valvonnassa ja kehittämisen kohteet rikosseuraamusalalla tehtävästä perhetyöstä.

7.7 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkittavien elämäntilanne saattaa olla todella heikko ja haastava. Moraalinen kysymys kuuluukin, onko minulla tutkijana oikeutta lähestyä huonossa elämäntilanteessa olevia henkilöitä ja pyytää heiltä osallisuutta tutkimukseeni. Jokainen ihminen ottaa omat ongelmansa eri tavalla, jotkut puhuvat niistä mielellään, kun taas toiset haluavat pitää ne omana tietonaan. Tutkimuksen avulla saamiini tuloksia en voi yleistää, koska ne ovat vain haastateltavieni tarinoita, ei yleisesti kaikkien valvonnassa olevien tarinoita.

Kun tutkittavien elämäntilanne saattaa olla ennestään jo hankala, en tutkijana halunnut enempää hankaloittaa heidän elämäänsä. Tutkittaessa ihmisten kokemuksia ja tarinoita kosketetaan ihmisten tunteita, jotka saattavat aiheuttaa tutkijassakin tunnereaktion. Tunteita ei pidä kammoksua ja karttaa, vaan ottaa se osaksi tutkimusta. (Mäkinen 2006: 112-113.)

Opinnäytetyöhöni liittyviä eettisiä kysymyksistä minulle tuli ensimmäisenä mieleen miten lapsen ja perheen ääni saatiin todellisuudessa kuuluviin, kun haastatelin vain valvottavaa vanhempaa. Tuliko perheen ääni julki totuudenmukaisena valvottavan sanoin ja jäivätkö vaikeat ja arat asiat heidän kertomuksistaan kertomatta. Tähän ongelmaan anonymiteetti tukee ja rohkaisee haastateltavia kertomaan tarinat totuudenmukaisesti. Haastateltaville pitää pystyä takaamaan anonymiteetti tutkinnan kaikissa eri vaiheissa, heidän sitä halutessa. Arkoja aiheita haastateltavat pystyvät kertomaan vapautuneemmin kuin he tietävät, ettei heitä voida tunnistaa tarinoiden perusteella. Tämä antaa tutkijalle vapaammat kädet toimia. (Mäkinen 2006, 114.) Mietin huomasinko tutkijana kaikki tärkeät asiat ja osasinko tuoda ne keskustelun piiriin kysymyksillä, painostamatta ja johdattelematta haastateltavia liikaa.

Luottamuksellisuus on toinen minkä tutkijan on pystyttävä lupaamaan haastateltaville. Tutkijana minulla on salassapitovelvollisuus, enkä saa levitellä haastateltavien asioita kenellekään kolmannelle osapuolelle. Tutkijan on kerrottava haastateltaville rehellisesti heti alussa tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksen kulku sekä hänen on käytävä kaikki tärkeät asiat läpi yksityiskohtia myöten, ettei haastateltavalle jää mitään epäselvyyksiä. Anonymiteetillä tutkija pystyy varmistamaan tutkittavien luottamuksen paranemisen. On muistettava, että kaikki häiriötekijät saattavat vaikuttaa haastateltaviin, siksi nämä kaikki on pyrittävä minimoimaan että saadaan mahdollisimman todenmukaiset haastattelut. Tutkija on vieras haastateltaville, joten tämäkin saattaa aiheuttaa hämmennystä alkuun heissä. (Mäkinen 2006: 115-117.)

Tutkijana minun oli muistettava huolellinen aineiston säilyttäminen tutkimuksen aikana, ettei se joudu vääriin käsiin ja tästä koidu haittaa haastateltaville. Opinnäytetyön jälkeen aineisto on joko tuhottava, tai sitten sille pitää hakea arkistointilupa, henkilötietolain 7:34-35 § mukaisesti. (Mäkinen 2006, 120; 148.) Saatuaani opinnäytetyöni valmiiksi, minun ei tarvinnut säilyttää haastatteluaineistoa, vaan tuhosin sen. Otin opinnäytetyöhöni kaiken tarvittavan ja oleellisen tiedon. Opinnäytetyölläni oli Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajan lupa, sekä kaikkien haastateltavien asiakkaiden henkilökohtainen suostumus. Opinnäytetyöni luotettavuutta haastattelujen lisäksi lisäsivät tutkijanpäiväkirja, johon merkitsin joka haastattelun jälkeen tärkeät havainnot haastatteluista.

7.8 Oman ammatillisuuden reflektointi

Tehdessäni opinnäytetyötä opin rikosseuraamusalasta valvonta-asiakkaiden haastattelujen kautta paljon. Haastateltavien kertomusten kautta pääsin sisälle vankilamaailmaan ja eri vankilojen käytänteisiin. Jos joskun menen töihin vankilaan, tiedän vähän miten vangit ajattelevat, miten he näkevät eri asiat ja kokevat epäkohdat. Opinnäytetyön eri vaiheessa tietämykseni perhetyöstä yleensä ja vankiloissa tehtävästä perhetyöstä lisääntyi. Lisäksi minulle tuli tutuksi Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset lapsi- ja perhetyöstä, sekä entisestään tutummaksi tulivat lastensuojelu- rikos- ja vankeuslaki.

Opinnäytetyön aikana oma ammatillinen kehitykseni oli koetuksella. Tehdessäni opinnäytetyötä yksin, jouduin itse miettimään kaiken siihen liittyvän, ottamaan selvää asioista ja tekemään päätökset yksin. Työelämäneustaja ja ohjaava opettaja olivat minulle todella suureksi avuksi, mutta lopulta päätökset oli tehtävä yksin. Teoriaosuus oli minulle vaikeaa, kun taas analyysiosuus luonnistautui minulta paljon helpommin. Tutkijana jouduin tarkastelemaan omaa käyttäytymistäni ja ammatillisuuttani tehdessä haastatteluja. Haastattelut onnistuivat hyvin ja mielestäni sain luotua luottamuksellisen ja avoimen ilmapiirin haastateltaville. Haastattelut hoidin ammatillisesti, haastateltavia arvostaen ja mielenkiinnolla kuunnelle. Kootun materiaalin kanssa oli huolellinen, jottei se joutunut ulkopuolisten saataville. Haastateltavien anonymiteettia olen varjellut huolellisesti. Opinnäytetyön teko on ollut haastavaa, mutta erittäin antoisaa.

8 Havaintoja valvonta-asiakkaan elämästä

Haastateltuani neljää valvonta-asiakasta. Tässä luvussa tarkastelen heidän elämää ennen rikoksia, miten rikokset vaikuttivat heidän elämäänsä ja perheeseen sekä miten elämä on muuttunut valvonta-asiakkaiden vapauduttua valvontaan.

8.1 Elämä ennen rikosta

Tarkastelin, millaista elämä on ollut haastateltavilla ennen kuin rikokset tulivat heidän elämäänsä. Haastateltavilla kaikilla oli omanlainen perhemalli, lapsuus ja kaikkien haastateltavien perhekäsitys ja omat muistot perheestä olivat erilaisia. Nämä olivat heidän tarinoitaan ja heidän kokemuksiinsa Suomen eri vankiloista ja valvonnasta. Heidän tarinoitaan ei voida yleistää.

8.1.1 Perhe ja lapsuus

Yksi haastateltavista kertoi, että hänen lapsuutensa ja perhekuvansa on ollut hyvin tavallinen, niin sanotusti normaali. Mitään suuria katastrofeja ei ole tullut hänen elämänsä varrella eteen. Toinen haastateltava oli elänyt hyvin normaalia elämää tähän asti lapsensa kanssa. Hänellä on ollut tukiperhe mukana arjessa, jossa lapsi on viettänyt yhden viikonlopun aina kuukaudessa. Kaksi edellämämainituista haastateltavista on ollut lastensa elämässä mukana koko ajan. He ovat kasvattaneet lapsensa vauvasta asti ja olleet lapsille tuki ja turva.

”No siis mullahan ollut ihan hyvä lapsuus, että ei silleen oo mitään, vanhemmat oli silloin viel yhdessä ja kaikkee tollasta. Ei mitään erikoisempaa oo ikinä tapahtunut. Vanhemmat ei oo ikinä silleen ryyppännyt tai mitään muutakaan. En oo kokenut niin sanotusti mitään pahaa lapsena.” (Valvonta-asiakas 2.)

” Mulla oli sellanen niin tukiperhe systeemi, et yks viikonloppu kuukaudessa.” (Valvonta-asiakas 3.)

Yksi haastateltavista oli kokenut lapsuudessaan järkyttävän asian, joka oli alku hänen päihdeongelmalleen. Ne johtivat aina suurempiin päihdeongelmiin ja näin oravanpyörä oli valmis. Päihdeongelma ajoi hänet vääriin kaveriporukoihin. Päihtyneenä tuli riitaa, missä heikomman oli vaikea puolustaa itseään ja oikeuksiaan. Haastateltava oli usein miettinyt, onko nuorena lähteminen kotoa voinut olla yksi syy, mikä on pahentanut hänen päihdeongelmaansa. Olisiko hänen välttänyt päihde- ja vankilakierteen jos hän olisi jäänyt kotiin. Asiaa ei voi kuin arvailla, koska ahdistava ja riitaisa ilmapiiri kotona oli yksi syy, miksi haastateltava lähti nuorena pois kodistaan. Rikollinen tie on voinut olla hänelle väistämätön. Roolimallit kahden haastateltavan kotona eivät olleet kaikista esimerkillisimpiä, mitä nuori lapsi olisi tarvinnut. Toinen haastateltavista kertoi, että hänen äidillään miehet vaihtuivat useasti hänen ollessaan nuori. Haastateltava sijoitettiin koulukotiin hänen ollessaan vasta seitsemännellä luokalla. Lisäksi hän kertoi olleensa monissa eri laitoksissa.

”Se miks mulla alko tota päihdeongelma, niin siihenkin mä oon tavallaan niin kun ihan syytön. Siin mielessä, et kun olin 12-vuotias ja olin menossa kotiin, niin mut raiskattiin, silloin. Niin mä en ollut tajunnut sitä koskaan aikaisemmin...sit mulle tuli sellanen ahaa-elämys, et HEI sen jälkeenhän mä aloin heti seuraavana päivänä mä avasin kaljapullon ja siintä sit mä pysyinkin sillä tiellä aika hyvin. Et mul jäi tavallaan se sit lapsuus kesken.” (Valvonta-asiakas 1.)

”Mä lähin sit koulukotiin seiskalla, et sithän äitillä vaihtui tiiviiseenkin noi miehet. Milloin oli yks, milloin kaks.” (Valvonta-asiakas 4.)

Yhdellä haastateltavista oli kaksi vanhempaa velipuolta. Heidän kanssaan haastateltavalle ei ollut koskaan syntynyt tiivistä sisarusuhdetta. Velipuolet olivat yhdeksän ja yksitoista vuotta vanhempia ja muuttivat jo aiemmin pois kotoa. Haastateltava uskoi, että tämä johtui kateudesta. Hän oli ollut mielentilatutkimuksissa, joissa oli tullut ilmi velipuolten kertoneen, että heidän mielestään häntä suositaan ja sukulaiset pitävät häntä outona, mikä ihmetytti haastateltavaa. Samoin suhde mummoon oli hyvin erikoinen. Mummo ei ilmeisesti hyväksynyt haastateltavan äidin ja isän avioliittoa ja purki tätä oudolla tavalla lapsenlapsensa. Mummo antoi hänelle ja hänen lapselleen esimerkiksi likaisia leluja ja käytettyjä alusvaatteita.

”...ei meillä oikeesti oo koskaan ollut mitään kunnan välejä (velipuolten kanssa). Et en mä tiiä sit johtuuk se jostain sisarkateudesta...Mutta must tuntuu, et se oli varmaan se kun se (mummo) ei hyväksynyt tätä mun isän ja äidin avioliittoa, niin sitten se jotenkin sitä kautta purkaantu muhun.” (Valvonta-asiakas 1.)

Kahdella haastateltavista on ollut normaali, tasa-painoinen perhe-elämä ja lapsuus, jossa mitään kovin poikkeavaa ei ole tapahtunut. Kahdella toisella haastateltavalla lapsuus on ollut taas hyvinkin poikkeavia. Kaikkien haastateltavien vanhemmat olivat eronneet, kun he olivat olleet nuoria.

8.1.2 Elämisen jälkiä

Kahdella haastateltavista edelsi ennen rikoksia runsas päihteiden ja alkoholin käyttö, joka vaikutti heidän ja lasten elämään negatiivisesti. Lapset huostaanotettiin ja heidän elämästään puuttui suunta. Näillä kahdella haastateltavalla oli aiempaa rikostaustaa. Toisella haastateltavista puoliset vaihtuivat usein, jonka hän on myöhemmin tajunnut huonoksi asiaksi. Hän muisteli eroaan lapsen isästä ja mietti, että hänen olisi pitänyt käsitellä suhde loppuun ja antaa ajan parantaa haavat, eikä suin päin mennä uuteen suhteeseen. Kaikki hänen kumppaninsa olivat myös päihteiden käyttäjiä ja tämä ei helpottanut yhteiseloa. Päihteidenkäyttö oli runsasta ja tappeluja syntyi useasti, ikävin seurauksin.

” Mut se on se ollu se kun mä oon ollut niin koukussa päihteisiin, niin sit tavallaan mulle on vaan riittänyt niin kun joku ja se on yleensä kans ollu se puoliso päihteidenkäyttäjä. Niin ei siitä tuu mitään. Sitten meillä lähti

lipsumaan sen viinan kanssa vähän taas, että niin ku aika paljo joutu mummo ja vaari hoitamaan sitä lasta sitten. ” (Valvonta-asiakas 1.)

Yhden haastateltavan alkoholin käyttö oli syynä lasten huostaanottoon. Haastateltava on kuitenkin pysynyt lastensa elämässä tiiviisti koko ajan. Lapset kävivät hänen luonaan kotilomilla perhekodeista. Haastateltavan alkoholinkäyttö kuitenkin lisääntyi, minkä johdosta hänellä ja hänen lapsillaan oli jonkin aikaa valvotut tapaamiset.

” Mulla oli paljon alkoholin käyttöä. Ainahan mie poikien palavereissa olin ja pojat kävi kotoon kotilomilla, kunnes meni se viinan käyttö sellaseks, et meil oli valvotut tapaamiset vähän aikaa. Mut et oon niin kun ollu koko ajan poikien elämässä.” (Valvonta-asiakas 4.)

Yhdeltä haastateltavalta elämänsuunta puuttui kokonaan. Hänellä ei ollut kuin yksi päämäärä ja se oli päihteet ja niiden saaminen. Motivaatiota tai halua haastateltavalla ei ollut irtautua päihdemaailmasta ja sen myötä rikoksiin alistavasta elämäntyylistä.

”Mullehan tota lääkäri silloin sano, et mä en voi koskaan lapsii saada, mut sit mä sainkii. Niin sit mä oon aina elänyt silleen et ihan sama, kun ei täs voi lapsii tehdä, niin mennään nyt jotenkin. en mä oo niin jaksanut varmaan niin kun välittää koko elämästä. Mä oon vaan menny niin kun aivoton aropupu niin kun.” (Valvonta-asiakas 1.)

Kaikilla haastateltavilla oli erilaiset perhetaustat ja lähtökohdat elämään. He olivat tehneet virheitä, mutta eivät koskaan ole halunneet menettää lapsiaan tai tehdä pahaa lapsilleen. Päihteet olivat vieneet kahta haastateltavaa mennessään, niin voimakkaasti, etteivät he pystyneet huolehtimaan lapsistaan. Nyt molemmat näistä haastateltavista ovat olleet monta vuotta ilman päihteitä. Haastateltavat ovat ymmärtäneet, ettei päihdyttävistä aineista ole ollut heille kuin haittaa, eivätkä haastateltavat halua päihteiden takia enää riskeerata omaa tai perheensä elämää. Toisilla haastateltavilla lapsuuden kotitaustat olivat normaalimmat, kuin toisilla. Jos haastateltavilla oli ollut nuorempana erimielisyyksiä vanhempiensa kanssa, tämä ei näy enää tämän päivän elämässä. Nykyään kaikki haastateltavat olivat hyvissä väleissä vanhempiensa ja lähimmäistensä kanssa. Osalla perhe on ollut koko ajan tukena, eikä välien viilenemistä ole päässyt tapahtumaan.

8.2 Kiinnijääminen ja vankeustuomion suorittaminen

Tässä luvussa tarkastellaan tapaamisten lapsiystävällisyyttä vankilassa ja miten niitä voisi parantaa. Tarkastelen toimiiko tiedottaminen vankilan ja vangin omaisten välillä sekä miten

vankien yhteydenpito ulkomaailmaan tapahtuu. Käsittelen myös läheisten reaktioita kuullessaan haastateltavien kiinnijäämisestä.

Kahdella haastateltavista oli ollut hyvä tukiverkosto jo ennen rikosten tekoa. Toisella lapsen mummo sai sijaishuoltajuuden ja jonka luona lapsi oli haastateltavan ollessa suorittamassa vankeustuomiota. Toisen lapsi oli tapahtumahetkellä tukiperheen luona ja lapsi oli ollut sijoitettuna tähän perheeseen siitä lähtien kun haastateltava kiinniotettiin. Kummallakaan haastateltavista ei ollut aiempaa rikostaustaa.

”Kukaan lähipiiristä ei oo ottanut sitä asiaa negatiivisesti. Sama kun ystävä- ja kaveripiiristä, moni on hämmästellyt, et jaa tälle kävi, mut se on myöskin hyväksytty...Reaktiot oli toisenlaisia ehkä mitä mä olisin alkuun odottanut. Oli positiivisia yllätyksiä, kyllä.” (Valvonta-asiakas 3.)

”Lapsi jäin siin vaiheessa sit, kun se tosiaan oli ollut mulla, niin hain siihen että lapsi jäis mun äitille. Pitkien taistelujen jälkeen lapsi sai sitten sijaishuoltajuuden, tai niin kun mejän äiti sai sijaishuoltajuuden sillä aikaa kun mä olin siellä linnassa. Eli (lapsi) meni mummolleen siksi aikaan.” (Valvonta-asiakas 2.)

Yhdellä haastateltavista oli vaikeaa soittaa siskolleen ja lapsilleen kertoakseen, että oli otettu kiinni. Lapset eivät olleet järkyttyneitä haastateltavan soitosta, eivätkä koko sinä aikana kun haastateltava oli vangittuna. Haastateltavan mielestä sosiaalityöntekijät loivat toiselle lapselle paineen kun he kyselivät koko ajan mitä mieltä lapsi oli siitä kun hänen äitinsä on vankilassa. Haastateltava pyysi sosiaalityöntekijöitä lopettamaan kyselyt lapseltaan kun lapsi ei siitä halunnut puhua.

”Ainut mikä oli vaikeeta, niin soittaa siskolle ja lapsille ja kertoo et oon kiinni... Pojat kumpikaan, ei ottanut sitä millään...Näähän muut sossut sun muut luovat sen paineen. Ehkä joittenkin lapset on herkempiä.” (Valvonta-asiakas 4.)

Kaikkien haastateltavien lähipiiri oli ottanut tiedon hyvin vastaan, kun haastateltavat olivat kertoneet ja puhuneet heidän kanssaan kiinni jäätyään. Tämä oli yllättänyt positiivisesti haastateltavat. Osalle perheenjäsenille ja ystäville tieto tuli yllätyksenä ja varmasti oli järkytys, mutta kenenkään läheiset eivät ole hylänneet heitä rikosten takia. Muut tahot kuin perheenjäsenet loivat tiettyä painetta haastateltavien perheisiin.

8.2.1 Tapaamiset lapsen kanssa

Lapset ovat olleet eri aikajaksoja haastateltavien elämässä. Yksi haastateltavista koki, että toiset vangit käyttivät hyväkseen lapsien tapaamisia, päästäkseen pois sellistä ja saadakseen jotain ohjelmaa päiväänsä. Hänen mukaansa pitäisi seuloa ne vangit, jotka todella haluavat kuulua lastensa elämään ja jotka ovat kuuluneet lastensa elämään jo ennen vankilaa. Lapsitapaamiset eivät ole mikään viikon ”huvitus”, vaan merkitsevät osalle vangeista todella paljon. Ne vangit, jotka eivät ole tosissaan lastensa kanssa, vievät tapaamisaikoja ja paikkoja niiltä vangeilta, joilla on motivaatiota ja vilpitöntä halua nähdä lapsiaan. Todellinen motivaatio pitäisi selvittää, kuka oikeasti haluaa parantaa välejänsä lapsiin ja haluaa lapsen takaisin elämäänsä.

”Ihmiset ei oo kuitenkaan oo ollu lasten kaa tekemisissä eikä näin, on ollu kumminkin se oma elämä, mut sit kun joudutaan linnaan, niin se tulee niin kauheen tärkeeks, mutta niin kun kyllä sellasille jotka haluaa ihan oikeesti lasten kaa olla ja parantaa välinsä ja yrittää sit niin kun sen linnaelämän jälkeen yrittää sitä perhe-elämää. Et se ei oo vaan se et pääsee pois sieltä sellistä, kun on joku tapaaminen...Et mä oon kumminkin tavannut poikii silleen säännöllisesti. Niin mä tapasin niin kun joka toinen kuu.” (Valvonta-asiakas 4.)

Yhdellä haastateltavalla lapsen näkeminen oli todella vähäistä. Hän ei ymmärtänyt miksi hänellä oli valvotut tapaamiset. Lastensuojelun mukaan hänen rikoksensa vaikuttivat valvottuihin tapaamisiin. Haastateltava ei ymmärtänyt, miksi rikoksen laatu vaikuttaa hänen kohdallaan tapaamisiin kun samassa vankilassa oli muitakin saman rikoksen tehneitä vankeja ja he saivat tavata lapsiaan ilman valvontaa. Haastateltava olisi ymmärtänyt, jos hänen rikoksensa olisivat kohdistuneet lapsiin ja sen seurauksena hänellä olisi ollut valvotut tapaamiset. Haastateltavan mielestä se oli epäreilua häntä kohtaan.

”Niin meil oli sen kahen vuoden aikana sosiaaliviranomaisten puolelta järjestetty minun ja lapsen tapaamisia, niin niit oli yhteensä neljä kertaa oli sen kahen vuoden aikana... No aluksi mulla meni ihan hyvin ja tollee. Mä olin, mä menin tonne päihdekuntoutuslaitokseen sitten ja näin. Mut jostain syystä se ei onnistunut ja mä ratkesin ryyppäämään taas. Ja tota sitten, no sitten sen jälkeenhän tiukentukin vissiin kaikki noi, et mul tuli sit valvotut tapaamiset...mä en koskaan vahingoittais omaa lastani, vaikka oon vankilassa ollutkin.” (Valvonta-asiakas 1.)

Avovankilassa tapaamiset onnistuivat monen haastateltavan mielestä hyvin. Osassa vankiloista lapsia pystyi pitämään koko viikonlopun yli. Tämä oli yhden haastateltavan mielestä hyvä asia. Hän oli tyytyväinen, että siinä avovankilassa jossa hän suoritti rangaistustaan, oli erillinen talo viikonloputapaamisia varten. Siellä tapaaminen onnistui kaikessa rauhassa. Hän kuitenkin kertoi, että tapaamiset olivat kaikille vanhemmille rankkoja. He olivat tottuneet huolehtimaan vain itsestään, ruoka tuli valmiina pöytään eikä tarvinnut muutenkaan huolehtia mistään muusta. Kun lapset olivat vierailulla, vanhempien tuli huolehtia heistä, valmistaa ruokaa ja lapset olivat heidän vastuullaan. Haastateltava kertoi, että aina vierailujen jälkeen vankilalla oli todella väsyneitä vanhempia. Toinen haastateltavista kertoi, että hänellä olisi ollut mahdollisuus ottaa lapsi koko viikonlopuksi, mutta hän koki että heille riittää normaali neljän tunnin perhetapaaminen.

”Se on kumminkin yllättävän rankkaa, varsinkin jos oli ne muutaman tunnin tapaamiset, eihän kivitalossa muita ookkaan. Sit taas (Vankilan nimi) oli kumminkin et pysty pitämään koko viikonlopun, niin kyllä ne yllättävän rankkoja oli.” (Valvonta-asiakas 4.)

”...perhetapaamiset kesti koko viikonlopun yli, itse en ottanut niitä kertaakaan. Normaali tapaamisaika oli neljä tuntia, niin siin kyl kerkes nää perus.” (Valvonta-asiakas 3.)

Yksi haastateltava koki epäoikeudenmukaisuutta osassa lapsitapaamisissa. Vankilassa oli muitakin vanhempia, joiden lapset olivat huostaanotettuja, niin kuin hänen lapsensa ja toiset vangit saivat tavata lapsiaan normaalisti, mutta haastateltavan tapaamisia rajoitettiin. Haastateltavan mukaan vankilassa oli muitakin vanhempia, jotka eivät saaneet tavata yhtä paljon lapsiaan kuin toiset vangit. Tämä aiheutti kitkaa vankien välille. Haastateltava ymmärsi, että kaikilla on yksilölliset taustat, rajoitukset ja suunnitelmat, mutta silti tällainen epäoikeudenmukainen käytäntö harmitti häntä suuresti ja haastateltava toivoi tapaamisiin muutosta, että kaikilla olisi yhdenmukaisempi tapaamisoikeus.

” Mut semmosta yhdenmukaisuutta siihenkin touhuun täytyis saada, et se ois niin kun kaikilla sama, silloin se ois oikeudenmukaista...Ja sit ois kaikilla niin kun ois helpompi kestää sitä tilannetta, olla siel vankilas, koska ei se oo helpoo kellekään. Ainakaan mulle ei ollu, se oli aivan kamalaa.” (Valvonta-asiakas 1.)

Haastateltava koki, ettei tapaamisia lapsen kanssa ollut tarpeeksi ja toivoikin, että niitä pystyttäisiin järjestämään enemmän. Tämä helpottaisi vankeustuomion suorittamista sekä

suhteen säilyttämistä lapseen. Haastateltavan ja hänen lapsensa tapaamiset olivat valvottuja, mikä haastateltavan mielestä heikensi entisestään hänen ja lapsensa yhteyden syntymistä.

” No varmaan just se et ois saanut enemmän just niit tapaamisii lapsen kanssa, et näin.” (Valvonta-asiakas.1)

Yksi haastateltavista painotti sitä, että tapaamiset pitää tapahtua lasten ehdoilla ja heidän halunsa mukaisesti. Jos lapsi ei halua tulla tapaamaan vanhempaansa, häntä ei pidä siihen pakottaa. Se olisi ollut haastateltavan mielestä erittäin itsekästä toimintaa ja saattaa aiheuttaa lapsessa vastareaktion, jolloin lapsi ei jatkossakaan halua tulla tapaamisiin. Haastateltava halusi antaa lapselleen vapauden päättää itse ja hän olisi tyytynyt siihen, jos lapset eivät olisi halunneet tulla vankilatapaamiseen. On hänen oma syynsä, että on joutunut vankilaan.

” Mulle niin kun sanottiin siitä, et entä jos ei halua tulla? No silloin hän ei tule. Sehän on lapsen oikeus tavata äitii. Totta kai mä oisin pettynyt ja näin, mutta niinen mä voi velvottaa jos mä oon itteni hommannut tollaseen paikkaan ja mun lapsi ei halua tulla sinne, niin se on sitten näin. Et mä olin kyl niin kun asiat tehnyt itelle selväksi, et jos lapset ei ois hyväksynyt niin sittenhän mä oisin antanut asian olla ja ne ois voinu ottaa yhteyttä sit kun haluaa. Et en mä niin kun ajatellakkaan, et mä vois in lapsiani niin kun pakottaa. Sitten se on kyl vanhemmilta aika itsekästä toimintaa.” (Valvonta-asiakas 4.)

Haastateltavista kukaan ei ollut osallistunut perheleireille, mutta kaikki haastateltavat olivat kuulleet pelkkää hyvää järjestetyistä perheleireistä. Niille olisi selkeästi enemmänkin tarvetta. Yksi haastateltavista ehdottikin, että perheleirejä tulisi soveltaa myös suljettuihin vankiloihin kun tällä hetkellä perheleirejä järjestetään vain avovankiloissa. Tapaamiset lapsien kanssa olivat kaikilla haastateltavilla erilaiset. Erot johtuivat siitä suorittiko tuomionsa avovankilassa vai suljetussa vankilassa. Kaikki haastateltavat olivat alkuun suljetussa vankilassa, josta osa siirtyi tämän jälkeen avovankiloihin eri puolelle Suomea. Vankiloiden välillä on eroja tapaamisten pituuden ja tapaamistilojen suhteen. Avovankiloissa lasten näkeminen koettiin helpommaksi ja sujuvammaksi. Joissain avolaitoksissa pystyi lasten kanssa olemaan koko viikonlopun ajan. Suljetuissa vankiloissa aikaa olla lasten kanssa oli vähemmän ja tapaamisia ei koettu aina kovin mieleisiksi.

8.2.2 Tapaamisten lapsiystävällisyys

Valvotut tapaamiset on järjestetty monissa vankiloissa niin, että vangin ja vierailijan välissä on muoviseinä ja puhuminen tapahtui puhelimen välityksellä. Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, etteivät halunneet tavata lapsiaan tällaisessa tapaamisissa. Käytäntöä kukaan ei pitänyt lapsiystävällisenä tai inhimillisenä vaihtoehtona lapsen kannalta. Mieluummin haastateltavat olivat näkemättä lapsiaan omasta tahdostaan hetkellisesti kuin olisivat nähneet heitä muoviseinän läpi.

”Totta kai se ois saanut siihen lasin taakse tulla kattomaan, mut siis kun se ei ei se ollut yhtään semmonen, et ois halunnut pyytää lasta sinne.” (Valvonta-asiakas 2.)

Kaikkien haastateltavien mielestä tapaamishuoneissa ja ympäristössä on runsaasti parantamisen varaa. Rikkiäiset ja olemattomat lelut ja pelit, eivät lasten mieltä lämmittäneet. Yksi haastateltava kertoi, että eräessä avovankilassa tapaamiset järjestettiin ruokasalissa. Samassa tilassa oli muitakin tapaamisia yhtä aikaa. Muiden läsnäolo ei kuitenkaan häirinnyt tapaamista niin paljon kuin leikkitarvaiden puute ja huoneen askeettisuus. Kaikkien haastateltavien mielestä tapaamishuoneiden huono kunto ja aktiviteettien puute nähtiin suurena epäkohtana lapsen näkökulmasta asiaa ajatellen. Yhden haastateltavan lapsi toi mukanaan omat lelut, värityskynät ja paperit ja saattoi siten leikkiä haastateltavan kanssa tapaamisen aikana. Haastateltava koki myös huonona sen, että tapaaminen päättyi kun poistui ruokailutilasta. Lapsen kanssa ei saanut viettää aikaa vankilan ulkoalueilla. Vaikka vankilan ulkoalue ei ollut kovin suuri, olisi ulkoilumahdollisuus antanut vähän monipuolisuutta tapaamiseen. Perhehuone tässä avolaitoksessa oli todella pieni ja alkeellinen, eikä haastateltava uskonut että kukaan haluaisi ottaa lastaan sinne viikonlopuksi, jos se olisi ollut mahdollista.

” Niin, no eipä siel oikeestaan ollu, jotain, mitähän siin ois ollu Monopoli, tais olla mut siintäkin tais puuttua vähäsen kaikkee, vähän oli, vähän oli silleen, ja sit ei tommoselle isommalle tietysti ollut mitään leikkikaluja. Mulla oli, ainaskin omalla lapsella oli mukana omia leluja, mitä se sit toi millä se vähän leikki siinä... Lapsiystävällisyyttä oikeesti tarvis olla. Lapsen kannalta varmaan aika linna linna näytti olevan kun ei mitään oo.” (Valvonta-asiakas 2.)

Haastateltavan mielestä eräessä vankilassa siisteys ja puhtaus eivät olleet perhehuoneissa sitä luokkaa mitä olisi pitänyt olla. Lastenkaan kannalta tämä ei ollut mukavaa. Perhehuoneessa televisio oli rikki, joten aktiviteetit olivat vähissä ja koko viikonlopun oleminen ainoastaan yhdessä tilassa osoittautui yllättävän pitkäksi ajaksi. Jossain avolaitoksissa ulkona liikkuminen oli mahdollista, mikä toi vaihtoehtoja ajankäyttöön tapaamisissa, mutta tiloihin ja niiden kuntoon pitäisi kiinnittää paljon enemmän huomiota.

" Ihan oikeesti, siel on ensinnäkin maitolasi, sä et nää läpi siitä. Sitten siel lelut oli rikkinäisii, sit siel ei ollu telkkarii, kun se oli menny rikki. Siel ei niin kun yksinkertaisesti ollu yhtään mitään. (Vankilan nimi) vein vain kerran pojat perhehuoneeseen. (Vankilan nimi) ol hyvä, mut muuten nehän on ihan kauheat. Ei niihin ainakaan panosteta...no ei (Vankilan nimi) tietys ollu, mut siel pysty käymää salilla lasten kanssa ja liikkumaan ulkona. Mut siel kun aatellaan, et oot tän kokoses huonees kolme tuntii, eikä mitään, kyllä se pitäs pikkusen paremmin toimii." (Valvonta-asiakas 4.)

Kahden haastateltavan mielestä perhetapaamisen anominen suljetussa vankilassa, oli hankalaa ja monimutkaista. Tilojen varaamiseen pitäisi saada joustavimmat ja helpommat käytännöt, jotka olisivat kaikkien vankien tiedossa. Ohjeet eivät saisi olla vain vartioiden ohimennen mainitsemia tai ilmoitustaululla pienellä ilmoituksella kerrottuna. Vangeille pitäisi saada selkeämmät ohjeet liittyen perhetapaamisiin. Osa vangeista osaa itse ottaa selvää asioista ja tiedottaa lähimmäisiään niistä, mutta kaikki vangit eivät ole olleet yhtä omatoimisia. Heitä varten on oltava helpot ja selkeät ohjeet kuinka toimia.

" Ja sit yks mikä on kun missään ei oo mitään selkeesti määritelty, ilmoitustaululla saattaa olla jotain..." (Valvonta-asiakas 3.)

Pitkä automatka on lapselle rasittava. Vankiloiden tiukkojen sääntöjen takia ei vierailuajasta saa myöhästyä minuuttiakaan. Jos vierailija myöhästyy, on kohtuutonta että lapsi käännytetään vankilan portilta takaisin ja koko matka on ollut turha. Tässä ei ajatella ollenkaan lapsen etua. Lapsi pettyy ja vanki turhautuu, muutaman myöhästyneen minuutin takia, jos lapsen on esimerkiksi pitänyt päästä matkalla käymään vessassa. Joustoa pitäisi lisätä tiettyihin vankiloihin vierailuajkojen suhteen.

"...ite koin ainakin äärettömän huonoksi, kun ite asuin (Paikan nimi) ja poika asuu (Paikan nimi). Ja siellä on ehdoton et yhdeksään mennessä pitää tulla, niin sielt joutuu oikeesti lähtee tyylil kuuen jälkeen ajamaan aamulla ja kun minuuttiakaan ei voi myöhästyä, niin siin ei oo mitään jouston varaa vankilan puolelta. Se on äärettömän huono..." (Valvonta-asiakas 3.)

Haastateltavien mielestä tapaamisten lapsiystävällisyyden suhteen on useita epäkohtia, joihin pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Valvottuja tapaamisia missä vangin ja vierailijan välillä on muoviseinä, kukaan haastateltavista ei pitänyt lapsiystävällisinä. Normaaleissa ja perhetapaamisissa pitäisi enemmän kiinnittää huomiota tilojen kuntoon ja siisteyteen, sekä

leluihin ja että niitä olisi tapaamistilassa. Tapaamisaikoihin toivottiin joustavuutta, että ne palvelisivat lapsia parhaiten.

8.2.3 Muu yhteydenpito

Vankilassa saa pitää ulkopuolella oleviin läheisiin yhteyttä myös puhelimitse ja kirjeitse. Osa haastateltavista osasi hyödyntää vankiloiden sosiaalityöntekijöitä hoitaessaan yhteyksiä lapsiinsa. On paljon itsestään kiinni, miten tieto kulkee lasten asioista muurin ulkopuolelta muurien sisälle. Yksi haastateltavista oli antanut tarkat ohjeet perhekodeille, joihin hänen kaksi lastaan olivat sijoitettuina, että kaikissa hänen lapsiaan koskevissa asioissa on ilmoitettava hänelle, mihin kellonaikaan vaan.

"... mä onnistuin sen sosiaalityöntekijän kaa sen asian tekee sillee, et mulla oli sillee et sain soittaa pojille sillee et ovet oli kiinni... sosiaalityöntekijälle mä sanoin heti sille, et jos, ja niin kun oon perhekodeillekin ilmottanut et jos jotain tulee, ihan sama 24/7 ni meilhän on koko ajan päivystys auki kumminkin. Mutta sitten niin kun muuten soittais sosiaalityöntekijälle, joka tuo mulle sen tiedon." (Valvonta-asiakas 4.)

Eräässä vankilassa ei pystynyt soittamaan kuin yhden puhelun päivässä. Jos vangeilla on monta asiaa hoidettavana, heidän on osattava priorisoida asiansa tärkeysjärjestykseen. Tämä ei ollut haastateltavien mielestä hyvä eikä lapsen edun mukaista. Tähän epäkohtaan haastateltavat toivoisivat muutosta. Yhdessä vankilassa kun ovet suljettiin, myös puheluaikat loppuivat. Tämä oli erään haastateltavan mielestä huono käytäntö. Hän ei voinut esimerkiksi auttaa lastaan koulutehtävissä ja tämä ei lapsestakaan tuntunut hyvälle.

".niin toi on tosiaan huono homma, kun ei saa soittaa kello 16 jälkeen, kun ovet menee kiinni, puhelut on förbi." (Valvonta-asiakas 3.)

Vankilassa ollaan tarkkoja sinne lähetettyjen kirjeiden suhteen. Yhden haastateltavan lapsi oli kova askartelemaan, mutta näistä lapsen lähettämistä töistä haastateltava pääsi nauttimaan vasta kun hän vaihtoi vankilasta toiseen. Siihen asti hänelle toimitettiin ainoastaan valokopio lapsen töistä, mikä ei tietenkään ilahduttanut haastateltavaa yhtä paljon kuin aidon piirustuksen saaminen.

"Joo, joo no nekin tuli vaan valokopioina suurin osa piirrustuksista (Vankilan nimi) läpi, et ei tullu alkuperäsi. Se aina taiteili niihin jotain kimalletta sun muuta niin sitten vaan otettiin valokopiot niistä, minkä mä sain, et ei niistä aina saanut selvää mitä se esittää. Sitten kun lähin (Vankilan nimi) pois, niin

*sain semmosen nivaskan kaikkia papereita sieltä mitä on tullunna että.”
(Valvonta-asiakas 2.)*

Vankilan palkat koettiin todella pieniksi. Välillä haastateltavat joutuivat miettimään ostivatko he mieluiten postimerkkejä vai puhelinkortin millä pitivät yhteyttä lapsiinsa, vai panostiko itseensä ja hankkivat tiettyjä tuotteita elämiseen.

” Tai eihän se aina oo ongelma, toi kun usein vankilassa tulot pienet, ei ehkä postimerkkii, mut sit kuitenkin piti ostaa puhelinkortti, sit piti jossain balantisoida, kun pitää itekin siel jotenkin kuitenkin pärjätä.” (Valvonta-asiakas 1.)

Kaikki haastateltavat kokivat soittamisen olevan parempi vaihtoehto pitää lapseen yhteyttä kuin yhteydenpito kirjeitse. Haastateltavien lapset lähettelivät piirustuksia, tai vaihtoivat muutamia kirjeitä ja kortteja, mutta pääsääntöisesti aktiivinen yhteydenpito tapahtui puhelimitse. Osa haastateltavista soitti soittoaikoina. Osa oli saanut sovittua, että voi soittaa soittoaikojen ulkopuolella. Jotkut haastateltavista oli osannut kääntyä sosiaalityöntekijän puoleen, jonka kanssa hoitivat yhteyttä lapsiinsa.

8.2.4 Suhde lapseen

Haastateltavilla jokaisella on erilainen suhde lapsiinsa ja lapset suhtautuvat kaikki omalla tavallaan vanhempiinsa. Eroa lasten käyttäytymiseen ja suhtautumiseen tuottaa lasten erikäisyys ja tämän myötä ymmärryksen eritasoisuus. Haastateltavat ovat olleet vaihtelevia ajanjaksoja lastensa elämässä. Toiset haastateltavista ovat kasvattaneet lapsen vaippaikäisestä asti, eivätkä he ole koskaan olleet pitkiä aikoja erossa lapsistaan, ja toiset haastateltavat vankila on ainakin fyysisesti erottanut lapsistaan useasti. Yksi haastateltavista on vankilarangaistuksen aikana vieraantunut lapsestaan. Haastateltavan mielestä muun muassa valvotut tapaamiset ja niiden vähyyt ovat olleet syitä, miksi vieraantuminen hänen ja lapsen välillä on tapahtunut. Haastateltava kertoo, että hänen tekemisiin ja sanomisiin puututtiin jatkuvasti valvotuissa tapaamisissa. Hänen piti koko ajan varoa sanomisiaan, ettei asiasta tehty ilmoitusta. Lastensuojelun mielestä valvoja ei saa aiheettomasti puuttua lapsen ja vanhemman tapaamiseen.

”...oot sie oikee, oot siel mun oikee äiti?” (Valvonta-asiakas 1.)

Osalla haastateltavista lapsi on aina ollut heidän elämässään keskeisesti, eikä vankeus ole erottanut heitä, pikemminkin vain vahvistanut haastateltavien ja lapsen suhdetta. Yhden haastateltavan lapsi on nuori ja vanhempi hänelle on todella tärkeä. Reippaasti lapsi joka

kerta hyvästeli vanhemman ja lähti takaisin kotiin, koska hän tiesi, että seuraavana viikonloppuna näki taas vanhempaansa. Lapselle oli kerrottu, että vanhempi on työkomennuksella ja siksi joutui aina jäämään työpaikallensa. Haastateltavan mielestä vieraantumista lapseen ei pystynyt tapahtumaan, koska lapsen vierailut alkoivat pyöriä nopeasti ja olivat säännöllisiä. Haastateltavan ja lapsen välit pysyivät tiiviinä ja ehkä entisestään vielä tiivistyivät vanhemman ollessa poissa. Myös toisella haastateltavalla oli samanlainen tilanne lapsensa suhteen.

” Eikä oo koskaan ollut silleen minusta erossa oikeen pitkii aikoja, niin tota et vaikeetahan se lapselle oli. Et missä isi on. Et ei ehkä ymmärtänyt sitä silleen vielä... Pusut anto ja sit lähti ihan, kenen mukaan nyt oli tulemaankaan, et ei ollut silleen mitään ja ties kummiskin, et näkee isän taas seuraavana viikonloppuna.” (Valvonta-asiakas 2.)

” Fyysinen erkaneminen on ollut, siis sanotaan näin mut tää yhteys, niin yhteys nimen omaan se ei oo kadonnut, se on osittain jopa voimistunut.” (Valvonta-asiakas 3.)

Osalle vangeista tapahtuu vieraantuminen lapsistaan vankeusaikana, kuten yhdelle haastateltavista oli käynyt. Toisille vankila-aika oli vain lujittanut suhdetta lapsiinsa eikä vieraantumista ollut tapahtunut. Tämä oli hyvin yksilöllistä.

8.2.5 Yhteys ulkomaailmaan

Kaikki eivät onnistuneet säilyttämään välejään läheisiinsä. Osa vangeista ei halunnut olla tekemisissä läheistensä kanssa oman henkisen jaksamisensa takia ja osalla ei välttämättä ollut keneen olisi pitänyt yhteyttä. Yhden haastateltavan vanhemmille hänen joutumisensa vankilaan oli ollut kova paikka, eivätkä vanhemmat pystyneet käymään usein vankilassa vierailulla, minkä haastateltava ymmärsi. Toisen haastateltavan nuorempi sisko oli ainut, johon hän oli aktiivisesti pitänyt yhteyttä ja sisko oli niin sanottu tukihenkilö haastateltavalle. Äitiinsä ja vanhempaan siskoonsa haastateltavalla oli kaukaisemmat välit, koska haastateltava piti heitä itsekäinä ihmisinä, jotka eivät ymmärtäneet mitään vankilasta tai vankilaelämästä. Haastateltavan mielestä heidän ei tarvinnutkaan tietää tästä mitään. Haastateltavalle itselleen oli helpompaa, ettei tavannut vankeusaikana ketään muita kuin lapsiaan. Se oli hänen oma päätöksensä.

” Kävikö ne (vanhemmat) vissiin ehkä neljä kertaa. Mä luulen, että se oli varmaan niille vaikeeta sinne tulla. Se oli kova paikka ainakin mun isälle, silloin se henkirikos, et tota...Et, et mua ainakin hävettää ihan hirveesti kaikki

nää mun omat tekoset ja sit mä en oikeen osaa sanoa sitä mitenkään niin kun sitä niille, ei sit oikeen. Menneet on menneitä.” (Valvonta-asiaks 1.)

”...mun äitit ja siskot ei voi tätä asiaa ymmärtää. Esimerkiksi tästä asiastahan ei oo puhuttu yhtään mitään...Se oli mun ratkasu ja mä oon tyytäväinen, et tein sen ratkasun, et mä en tapaa ketään.” (Valvonta-asiakas 4.)

Haastateltava itse päätti, että nyt loppuu päihteidenkäyttö ja hän on katkaissut kaikki yhteytensä entisiin päihteidenkäyttäjäkavereihinsa. Haastateltava oli ymmärtänyt, että päihteistä ei ole ollut hänelle kuin haittaa ja niiden takia hän itse ja koko hänen perheensä on joutunut kärsimään.

” Et mun tapauksessa, et mä oon sit aika yksinäinen silleen, kun mä oon kaikki välit pistänyt poikki noihin entisiin käyttäjiin ja muihin. Mut sit taas toisaalta kun aattelee sen positiivisesti niin mielummin yksin kun huonossa seurassa.” (Valvonta-asiakas 1.)

Kaikille haastateltaville lapset olivat olleet läheisistä tärkeimpiä, joita he halusivat nähdä vankeusaikana, ei niinkään vanhempia, sukulaisia, ystäviä tai tuttavvia. Lapset menivät aina kaiken muun edelle.

8.2.6 Tiedonkulku

Tiedonkulku vankilasta ja yhteistyö sosiaalitoimen ja rikosseuraamuslaitoksen välillä pitäisi saada toimivammaksi, koska tällä hetkellä haastateltavien mukaan sosiaalitoimi ei ole ajantasalla, toisin kuin rikosseuraamuslaitos. Yhden haastateltavan mielestä näiden kahden instituution pitäisi tehdä enemmän yhteistyötä, mikä auttaisi vapautuvien vankien takaisin integroitumista yhteiskuntaan ja samalla uusintarikollisuuden vähenemiseen. Yhden asiakkaan kohdalla tiedonkulku sosiaalitoimesta vankilaan toimi hyvin. Haastateltava kuitenkin muistaa kerran kun hänelle ei ilmoitettu mitään, että hänen lapsensa sijoituspaikka muuttuu. Tästä haastateltava oli vihainen. Uusi sijoituspaikka oli sijainnut hyvin lähellä haastateltavan sen hetkistä vankilaa ja hän olisi mielellään lähtenyt mukaan tutustumiskäynnille jos olisi saanut asiasta tiedon.

” Hallinnollista yhteistyötä niin kun just rikosseuraamusviraston ja sosiaalitoimen välillä jolloin silloin, ne faktuaaliset asiat pysyisivät kummankin osapuolen tiedossa, jolloin ei oo niitä ennakkokäsityksiä, odotuksia suuntaan, eikä toiseen, koska yleensä rikosseuraamusvirastolla ollaan paljon paremmin, tai ollaan aika hyvin tietoisia sosiaalitoimen tekemisistä,

vaikutuksista, kun taas siellä puolen eletään aika puhtaasti pelkästään erillaisten ennakkokäsitysten varassa rikosseuraamusviraston puoleen. Tuntuu et tieto on liikkunut vaan yks puoleisesti.” (Valvonta-asiakas 3.)

”Niin, niin, et joo jollain on nyt pikkusen unohtunut niin kun kertoo äidille täst asiasta...mä ite ilmoitin, et näin toimitaan. Pitäähän niillä olla tieto myös niillä ketkä lapsien kaa on, et miten toimitaan. Koska eihän niil oo hajuukaan, miten sä toimit linnassa.” (Valvonta-asiakas 4.)

Vankilasta tiedotettiin haastateltavien perheille todella huonosti ja niukasti esimerkiksi tapaamisiin liittyviä asioita. Tiedottamiseen haastateltavat halusivat muutosta ja sujuvuutta. Se, mitä haastateltavat itse kertoivat ja ilmoittivat läheisilleen, läheiset saivat tietää, mutta mitään aktiivista yhteydenottoa vankilan puolelta ei ollut haastateltavien perheisiin. Tiedottaminen on hyvin pitkälti vangista itsestään kiinni. Jonkinlainen tietopaketti olisi yhden haastateltavan mielestä erittäin hyvä ajatus. Koska vankilan ulkopuolella elävillä perheillä on usein hyvin vähän tietoa vankiloista ja sen käytännöistä.

” No se mitä ite kumpikin osapuoli kertoi, niin sen mukaan. Elikka ei se oo mitään organisatoorista, vaan perustuu henkilösuhteisiin...Joku tietopaketti asia vois olla hyvä, koska sanotaan näin, että ihmisillä ei oo minkäänlaista käsityskykyä vankilanulkopuolisilla mitä siel on , mitä voi tapahtua, ja näin, kaikki on sen suullisen tiedon varassa, ja mikä perustuu henkilösuhteisiin. Ja joissan tapauksissa, ois varmasti erittäin tervetullutta ja tärkeä. Ja ennen kaikkea monissa tapauksissa ois tosi tärkeätä, että annettais tietoo siellä muurin ulkopuolella oleville ihmisille niin esimerkiksi kaikista tukiverkosto mahdollisuuksista. Vankilan seinillä on lappui, mut eihän ne sieltä mihinkään lähe.” (Valvonta-asiakas 3.)

Tiedottaminen koettiin erittäin huonoksi. Haastateltavien perheet eivät saa tarpeeksi tietoa ja haastateltavien mielestään varsinkin perheiden tukiverkostot ulkomaailmassa olisi hyvä saattaa perheiden tietoon. Vankilaan joutuneiden perheitä tulisi haastateltavien mielestä huomioida enemmän ja kiinnittää huomiota heidän jaksamiseen. Monesti on vangeista itsestään kiinni, miten tieto kulkee perheeseen. Haastateltavien mielestä tämä olisi kuitenkin vankilan tehtävä.

8.2.7 Motivaatio muutokseen

Motivaatio lähtee jokaisesta itsestään, eikä ketään voi pakoittaa muuttumaan. Jos painostamista olisi yrittänyt haastateltavien kohdalla, muutos ei olisi ollut pysyvää.

Haastateltavilla kaikilla oli halu muuttua, päästä eroon päihteistä, saada lapsensa takaisin ja olla osana lastensa elämässä, parempina vanhempina.

" Nyt kun mä tein ite tän päätöksen, niin kun silleen et mä olin nyt niin kun valmis. Et aikasemminhan mä en oo ollut viel valmis lopettamaan. Must ainakin tuntuu, kun kaikki men pipariks. Sit mä aattelin, et en nouse täältä suosta mitenkään muuten kun omin avuin ja kyllähän tää aika kärvistelyä on ollut, mut tota mä tein tän ihan ensinnäkin itseni takii, koska jos mä en saa itteäni kuntooo, niin en mä pysty huolehtimaan siitä lapsestakaan. Et sit, sit, sit tulee lapsi. Se on se mikä mua motivoi...Mä tein sen päätöksen nyt niin kun sain tän viimisen tuomioin, et nyt riitti. Et mä lopetin niin ku kaikki, mä oon ollut kohta viis vuotta ihan selvinpäin ja voin sanoo, etten oo eläessäni ollut näin sekaisin kun nyt." (Valvonta-asiakas 1.)

" ...mulla ei oo mitään muuta, mulle on ihan sama missä oon, vaikka oisin rundis 24 tuntii, jos mulla ei ois lapsii. Omaa käytöstä kontrolloi mulla lapset hyvin paljon. Et mä aattelenkin sitä, et jos teen jotain ja mulle kävis näin ja näin, niin entä lapset. Tai mun nuorin sisko, se on siis mulle niin niin kun tärkeä ja sen lapset." (Valvonta-asiakas 4.)

Motivaatio muutokseen löytyi kaikilta haastateltavilta lapsista ja lapset motivoivat kestäämään vankeusrangaistuksen paremmin. Lapset olivat kantava voima ja auttoivat haastateltavia jaksamaan vankilassa. Kenelläkään ei ollut aviopuolisoa, joka olisi ollut tukeva elementti vankeustuomion aikana. Kahdesta haastateltavasta tuntui, ettei heitä kuunnella tarpeeksi vanhempina. He ovat kuitenkin lasten vanhempia ja haastateltavat pitävät sitä tärkeänä ja huomioitavana asiana. Yksi haastateltavista koki, ettei saanut vaikuttaa lapsensa elämään ollenkaan vaan sijaisvanhemmat päättivät asioita, jotka eivät ole haastateltavalle eduksi.

"Mä en oo missään vaiheessa niin kun luopunut äitiydestäni, vaikka mä oon linnassa, mä oon silti lasten äiti." (Valvonta-asiakas 4.)

" ...mut niin kun mun mielestä siin ei oteta huomioon ollenkaan sitä, että ne on kuitenkin mejän lapsii. Et ei me olla niitä synnytetty, vaikka me ollaan mokattu, et ei me olla synnytetty niit muille ihmisille. Et muilla ihmisillä on oikeus tulla ja viiä ne vaan ja sit ne päättää niitten elämästä. Mä oon ainakin ymmärtänyt mun tapauksessa, et mul ei oo mitään muuta kun se tapaamisoikeus, et mihinkään muihinkaan asioihin mä en saa puuttua. Et, et, jos joku ulkomaan matka on tärkeempi, kun lapsen oma äiti, niin silloin mul tulee just mieleen, et se omiminen tapahtuu. Et mitään välii, et tää on mejän

lapsi nyt ja oo sä siel missä oot...En mä sitä lasta oo muille synnyttänyt.”
(Valvonta-asiakas 1.)

Kaksi haastateltavista oli vihaisia siitä, kun he eivät saaneet tarpeeksi osallistua omien lastensa elämään. Heidän mielestään sosiaalitoimi, sijaisperhe ja perhekoti päättivät lapsien asioista, eikä haastateltavien mielipiteillä ollut väliä. Kaikilla haastateltavilla oli lasten huoltajuus, sitä ei ole keneltäkään otettu pois. Kahdella muulla haastateltavalla ei ollut aikaisempaa rikostaustaa, eikä päihdeongelmaa, joten he eivät kokeneet, että muutosta tarvitsisi tapahtua. He jatkavat normaalia elämäänsä välttämättä joutumasta uudelleen vankilaan.

8.3 Vapautuminen valvontaan

Tässä luvussa tarkastelen, millaisia kehittämisideoita haastateltavilla on lapsiystävällisyyden lisäämiseksi ja millaiseksi haastateltavat kokevat tuen merkityksen vapautumisen jälkeen ehdonalaan valvontaan.

8.3.1 Tuen tarve

Yhdelle haastateltavalle oli tarjottu perhetyötä, mutta hän oli kieltäytynyt siitä. Haastateltavan mielestä keskustelu perhetyöntekijöiden kanssa ei auta häntä yhtään. Hän tarvitsisi enemmän konkreettista apua esimerkiksi lastensa kuljettamisiin.

” Mitä mie rupeen stressaan, siint et et kaks akkaa tulee meille tänne kerran viikkoo juomaan kahvia. Tehkää jotain mitä mie tarviin, ottakaa pojat, viekää ne terapiaan, viekää ulos. Niin mie kieltäydyin perhetyöstä...” (Valvonta-asiakas 4.)

Kolmella haastateltavista oli hyvät tukiverkostot omasta takaa ja he eivät kokeneet, että tarvitsisivat perhetyötä tai muuta vastaavaa tukea valvonnan aikana. Heidän mielestään resursseja pitäisi kohdistaa niihin perheisiin, jotka todella tarvitsevat tukea ja apua esimerkiksi normaalin arjen pyörittämiseen. Sellaiset valvottavat, jotka ovat vieraantuneet lapsistaan, tarvitsisivat perhetyötä enemmän kuin kolme haastateltavaa. Yhden haastateltavan mielestä yhdyskuntaseuraamustoimiston tulisi jo varhaisessa vaiheessa, kartoittaa ketkä valvottavat tarvitsevat tukea ja panostaa enemmän näiden valvottavien perheisiin. Näin saataisiin kaikista paras hyöty ja tämä palvelisi kaikkia osapuolia. Jos vieraantuminen vanhemman ja lapsen välillä on tapahtunut, niin kuin yhdellä haastateltavista oli tapahtunut, perhetyö on keino punoa uudelleen yhteen etäännyntynyt suhde. Haastateltava

jolla vieraantuminen lapseensa oli tapahtunut, toivoi enemmän mahdollisuutta tavata lastaan, koska tiesi olevansa lapselle tärkeä ja halusi paikata menetetyn ajan lapsensa kanssa.

" Mä en usko, mun kohdalla se (perhetyö) ei ois kovinkaan kannattavaa. Omalle kohalle se ei, mut viikonloppuisät ja tälläset, niin niille." (Valvonta-asiakas 3.)

"...sit yht`äkkiä äiti tuleekin pois vankilasta. Ja mä luulen, et nyt kun se ol varmaan, se oli puhunut siel sijaisperheessä, et nyt se muuttaa äidin luokse ja näin. Nii mä luulen et se on sille lapselle kova paikka kun nyt se ei voikkaan tulla ja sit kun se ei ymmärrä miks se ei saa tulla mun luokse yöks tai näin, niin se on aika hankalaa....Et nyt täs on sit käyny silleen, kun noita on niin vähän ollu noit tapaamisia mun ja lapsen välillä niin tota. Ne mejän välit on vähän niin kun vieraantuneet ja tälle...Mut mä oon sitä mieltä kuitenkin, et biologinen äiti on ihan älyttömän tärkeä niin ku lapselle." (Valvonta-asiakas 1.)

Haastateltava joka oli vieraantunut lapsestaan kertoi, että hänen lapsensa oli kysynyt häneltä, eikö haastateltava välitä hänestä, kun hän ei käy katsomassa häntä sijaisperheessä. Sijaisperheessä on toinenkin lapsi jonka vanhemmat käyvät katsomassa lastaan. Tämä oli ollut haastateltavalle kova paikka, kun hän ei saa mennä sijaisperheen luo tapaamaan lastaan koska haluaa, vaan tapaamiset tapahtuvat haastateltavan vanhemmilla, ennalta sovittuina aikoina. Haastateltava toivoisi enemmän tapaamisiaan lapsensa kanssa ja että valvotuista tapaamisista luovuttaisiin. Haastateltava toivoi myös itselleen enemmän verkostopalavereja yhdyskuntaseuraamustoimistolle, että kaikki tahot pysyisivät tietoisina haastateltavan asioista ja haastateltava lapsensa asioista. Haastateltava tuntee, että hän oli ulkopuolinen omissa asioissaan.

Muut haastateltavat olivat itse osanneet vaatia hyvää tiedonkulkua myös vankilassaoloaikana ja heillä ei ollut tapahtunut vieraantumista lapsestaan vankila-aikana. Tämä yksi haastateltavista ei ollut osannut vaatia samanlaista tiedonkulkua, mikä oli yksi syy hänen ja lapsensa vieraantumiseen. Haastateltava ei halunnut, että tiedottomuuden tunne jatkuu valvonnassa, vaan haluaisi olla tarkasti tietoinen lapsensa asioista. Valvonnassa haastateltavalla oli mahdollisuus hakea sosiaalitoimelta lupaa yhden yön vierailuihin lapsensa kanssa. Luvan hakemisen kanssa haastateltavalle oli tullut ongelmia kun hän ei ollut tiennyt, millä tavoin hän voisi tätä lupaa hakea ja tietämättömyyden takia yötapaaminen ei toteutunut. Haastateltava toivoisi kaikkiin tapaamisiin liittyviin käytäntöihin selkeitä ohjeita, ettei tapaaminen peruuntuisi, luvan hankkimisen ongelmien takia.

*"...kun lapsi kysy et, sä et oo kiinnostunut minusta?
Mä kysyin, et miten niin en muka, et mitä sä tol tarkotat? No kun sä et oo käynyt kattoos mua...sit siviili, et järjestettäis siel niit yhteisii palavereja ja ja et aina mietittäis sen palaverin kautta, niit ne tapaamiset ja näin eikä niin et ne vaan menee jollaan sähköpostilla...et jokain sais oman äänensä kuuluviin..." (Valvonta-asiakas 1.)*

Haastateltavilla oli erilaiset tuen tarpeet. Osa ei tuntenut tarvitsevan minkäänlaista tukea, vaan pärjäävät omien tukiverkostojensa varassa. Jollekin konkreettisesta avusta olisi enemmän hyötyä kuin keskustelusta ja toinen kaipaisi valvontaan enemmän verkostoitumista.

8.3.2 Elämä valvonnassa

Haastateltavat olivat päässeet pois vankilasta, mutta elämä valvonnassa ei ole ollut aina helppoa. Valvonta on ollut heille henkisesti rankkaa ja koettelee monella tapaa. Toinen ehdonalaisesti valvontaan vapautuneista haastateltavista koki, ettei ole uskaltanut suunnitella etukäteen esimerkiksi mitään harrastustoimintaa itselleen, koska pelkää että jokin menee pieleen, joka vaikuttaisi hänen valvontaansa. Toinen koevapaudessa oleva kertoi, että ensimmäisinä viikkoina rahaa tuntui menevän todella paljon ja nyt yrittää saada menojaan tasapainoon. Tukipartio on ollut positiivinen yllätys koevapaudessa oleville. Tukipartion työntekijät ovat käyttäytyneet ammattimaisesti ja ovat hyvin osanneet kohdata lapsen.

" Nythän tää on henkisesti tosi raskasta pingotusta. Et aina pitää huolehtii tost puhelimesta ja et milloin ne tulee ja koko ajan joutuu olee silleen niin kun valppaana. Vaikka ei ehkä tarvis, kun on puhdas omatunto, kun ei oo mitään ottanut ja muuta, mut se tekee vaan semmosii henkisii paineita. Kun sä oot niin kun tavallaan niin kun vapaa, mut sit sä et oookkaan niin kun vapaa." (Valvonta-asiakas.1)

" Tukipartio on ollut positiivinen yllätys, siin on hyvin ammattitaitoista, ammattimaista, asiakaspalvelulähtöistä toiminta ollut. He hoitavat työnsä mallikkaasti." (Valvonta-asiakas 3.)

Yksi haastateltavista toivoisi aktiivisempaa vuoropuhelua rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalitoimen välillä. Haastateltavan mielestä sosiaalitoimi ei ole yhtä hyvin ajan tasalla valvottavien asioista kuin rikosseuraamuslaitos. Aktiivinen sähköpostitse käytävä viestien vaihto ja tiedonvaihto pitäisi molemmat tahot tietoisina ajankohtaisista asioista. Vankeusaikana vanki on saattanut kehittyä, asenteet ovat voineet muuttua tai hän on voinut

päästä eroon päihteistä. Nämä ovat sellaisia asioita, jotka haastateltavan mielestä olisi hyödyllistä tuoda myös sosiaalitoimen tietoon.

*” Hallinnollista yhteistyötä niin kun just rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalitoimen välillä jolloin silloin faktuaaliset asiat pysyisivät kummankin osapuolen tiedossa... Tuntuu et tieto on liikkunut vaan yks puolisesti.”
(Valvonta-asiakas 3.)*

Valvonta koettelee haastateltavia monella eri tapaa niin taloudellisesti kuin henkisesti ja on stressaavaa aikaa haastateltaville. Yksi haastateltavista toivoo, että valvonta loppuisi, koska silloin hän saisi vanki-sanan pois päästään. Tällä tavoin hänen stressinsä helpottuisi ja niin sanottu normaali elämä voisi alkaa.

8.3.3 Lapsen etu

Kaikki haastateltavat haluavat tehdä omat asiansa niin, että ne palvelevat heidän lapsiensa etuja. Yksi haastateltavista voisi saada lapsensa takaisin itselleen, mutta hän kokee, ettei se ole vielä lapsen edun mukaista. Haastateltavan mielestä on parempi, että lapsi jää ainakin toistaiseksi sijaisperheeseen, jossa haastateltava saa käydä katsomassa lastaan ja välillä ottaa lapsen luokseen. Haastateltavan mielestä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta tämä on parempi vaihtoehto. Haastateltava osaa laittaa omat tarpeensa taka-alalle ja siirtää lapsen tarpeet etusijalle.

” Täytyy huomioida 5-7 ikävuotta, se on ton ikäselle lapselle kaksikin vuotta niin se on tosi pitkä aika. Se on aika iso prosentuaalinen osuus siihen eletystä elämästä. Mun mielestä on tällä hetkellä lapsen kannalta parempi, että hän jää sinne asumaan ja pidetään yhteyttä. Koska siellä on koulurutiinit, kaverit, harrastukset, kaikki muu. Mä pyrin ajattelemaan lapsen parasta, et okei vaikka lapsi ois asiasta ehkä eri mieltä tässä kohtaan, ja tälleen äkkiseltään moni ulkopuolinenkin ihminen ois asiasta mun kanssa eri mieltä tässä kohtaa, mut mä perustelen omaa kantaa sillä, että se ois hirvittävän itsekästä ottaa lapsi taas sieltä. Se ois itsekästä koska se rikkois taas lapsen jo luotuja rutiineta ja vastaavia. Totta kai se onnistuis, ei siinä mitään ongelmia sinällään olis, mutta se on aina muutoksia lapsen elämässä. Ja kumminkin nyt puhutaan ikäluokasta jolloin lapsi oppii, kehittyy, niin kun nää elämän perustaidot, perustiedot. Niin tällästä kausvaihetta pitäs mun mielestä pyrkiä häiritsemään mahdollisimman vähän.” (Valvonta-asiakas 3.)

Haastateltavat ymmärtävät, että lapset tarvitsevat pysyvyyttä ja rutiineja. Osalla lapsista on tällä hetkellä pienestä pitäen totuttu päivärytmi, jota haastateltavat eivät halua rikkoa. Haastateltavat saavat lapsensa takaisin itselleen, kun on sen aika. Nyt heidän on ajateltava vain, mikä on lapsen parhaaksi.

8.3.4 Tulevaisuus

Kaksi haastateltavista aikoo hakea huostaanoton purkua, kunhan ovat saaneet oman elämänsä oikeille raiteilleen ja tietynlaisen vahvan elämänotteen omaan elämäänsä. Toisella heistä on vielä paljon työstettävää itsensä kanssa sekä suhteessaan lapseen, mutta hän on valmis tekemään kaikkensa, että saa lapsen jossain vaiheessa takaisin itselleen. Toisen haastateltavan täysi-ikäinen lapsi asuu jo hänen luonaan ja nuoremman lapsen huostaanoton purkua alkaa järjestellä vähitellen. Vanhemman lapsen muuton kanssa ei ollut minkäänlaisia ongelmia valvonnan kannalta, koska lapsi oli täyttänyt jo 18 vuotta.

" Sithän mie rupeen sit huostaanoton purkuu tässä kun tää koevapaus ohi ja suunnillee hyvin tää elämä, niin rupeen sit hakee sit huostaanoton purkuu. Kun vanhempi poikahan nyt asuu mun luona...Ei, tietenkään sehän on mun laps. " (Valvonta-asiakas 4.)

Eräs haastateltava on saanut sovittua tukiperheen kanssa suoraan kaikista lastaan koskevista asioista eikä sosiaalitoimen ole tarvinnut toimia haastateltavan ja tukiperheen välikätenä. Tämä käytäntö on ollut molemmille osapuolille hyvä ja asioiden hoito on sujunut vaivattomasti. Haastateltava saa käydä katsomassa lastaan niin paljon kun hän haluaa, kunhan asioista vain sovitaan etukäteen. Haastateltava on erittäin tyytyväinen tällä hetkellä tähän järjestelyyn. Yhden haastateltavan äiti sai vankilatuomion ajaksi lapsen sijaishuoltajuuden. Sijaishuoltajuus päättyi, kun haastateltavan koevapaus päättyi. Tämän jälkeen haastateltava jatkaa normaalia elämää lapsensa kanssa.

"...sosiaalipuolta ei suotta sotketa asioihin, mitkä pystytään hoitamaan keskenään maalaisjärjellä." (Valvonta-asiakas 3.)

Yhden haastateltavan lapsella on välillä ongelmia koulussa. Lapsi on lyönyt toisia lapsia. Haastateltava on huolissaan lapsestaan, vaikka lapsi ei ole konkreettisesti mitään vahinkoa saanut aikaan. Haastateltava on huolissaan lapsensa tulevaisuudesta. Haastateltava toivoisi, että perheneuvolassa lasta pystyttäisiin auttamaan. Lapsi ei suostu puhumaan ja siksi tunteet purkautuvat tekoina.

”Sii on ollut ongelmii siel koulussa kuulemma, kun se oli siel sit jotain tyttöä täräyttänyt ja jotain poikii hakannut sateenvarjolla ja tälleen. Ja se oli hyvä kun mä kysyin et miks sä teit sen? Niin se sano et: Minusta näytti että ne olivat tulossa minua kiusaamaan. Niin se oli niin kun ennakoanut.” (Valvonta-asiakas 1.)

Yksi valvottavista pelkää että keskushallinnon uusista lapsi- ja perhetyön linjauksista tulisi liian sitovia ja yksilöt jätetään kokonaan huomioimatta. Haastateltava toivoo että linjaukset ovat räätälöitävissä jokaisen yksilön tarpeen mukaan ja niissä olisi jouston varaa, jolloin linjaukset toteutuisivat haastateltavan mielestä käytännössä paremmin. Valvonnassa on paljon haasteita haastateltaville, mutta kaikilla on motivaatiota kohdata haasteet ja ylittää esteet, jotta he saisivat elämänsä normalisoitumaan. Haastateltavat ajattelevat lastensa parasta ja heidän etuaan. Toisille palaaminen normaaliin elämänrytmiin on onnistunut helpommin, mutta tahtoa elämän normalisoitumiseen ja tasapainon löytymiseen löytyy kaikilta haastateltavilta. Haastateltavat ajattelevat vankilakokemukset vahvuutena, johon ei kukaan kuitenkaan halua palata.

9 Johtopäätökset

Tulosten perusteella voidaan todeta, että perheen merkitys valvonta-asiakkaille ja heidän lapsilleen on hyvin suuri. Äidin ja isän roolimallin olemassaololla kotona on myös suuri merkitys lapselle, koska roolimallin puuttuessa sillä voi olla hyvinkin haitalliset vaikutukset lapseen. Nuoret saattavat ajautua väärin kaveriporukoihin, jotka vuorostaan saattavat ajaa päihteiden- ja rikoksien tielle. (Löppönen 2001: 13-15; Rönkä ym. 2002: 19.)

Kaikille haastateltaville lapset olivat todella tärkeitä ja lapset motivoivat heitä jaksamaan vankilatuomion. Haastateltavat toivoivat, että tapaamisia voisi olla enemmän vankilassa ja valvomattomien tapaamisien järjestäminen pitäisi olla yksinkertaisempaa. Valvonnassa yksi haastateltavista toivoi, että valvotut tapaamiset lapsen kanssa loppuisivat, ja että saisi viettää lapsensa kanssa enemmän aikaa tutustuen häneen. Haastateltava uskoi, että yhdessä vietetty aika lapsensa kanssa pystyi lähentämään heitä. Lapset ovat kaikille haastateltaville syy pysyä erossa rikoksista ja päihteistä. Kuten yksi haastateltava sanoi, että lapset ovat hänelle syy elää, muulla ei ole mitään väliä. Haastateltaville lapset ja vanhemmat ovat heidän perheensä ja merkitsevät haastateltaville todella paljon. Perheen eteen he ovat valmiita tekemään paljon töitä.

Aina ei tarvitse olla lähtöisin huonoista perheistä, että ajautuu rikollisille teille. Hyvistä ja niin sanotuista tavallisista perheistäkin yksilöt voivat ajautua väärille raiteille jossain välissä elämäänsä. Oikeanlainen roolimalli kotona, säännöt ja rutiinit auttavat lasta tuntemaan

olonsa turvalliseksi ja, että hänestä pidetään huolta ja välitetään. Näiden puuttuminen saattaa johtaa siihen, että lapsen minäkäsitys ja ajattelutapa saattavat vääristyä ja ajaa nuoren huonoille teille. (Löppönen 2001: 13-15; Rönkä ym. 2002: 19.)

Kaikilla haastateltavilla omat perheet oli hajonneet ja he olivat rikkinaisista eroperheistä lähtöisin. Tästä ei kuitenkaan voi tehdä yleistystä, että kaikkien eronneiden lapset ajautuisivat rikollisille teille. Kuten Kouvolan Sanomissa olleessa artikkelissa kasvatustieteen tohtori Hannariikka Linnavuori toteaa: kahden perheen malli pitäisi nähdä rikkautena, eikä eroperheitä pitäisi nähdä rikki repivänä voimana (Tynninen 2013: 11). Haastateltavat eivät kokeneet vanhempiansa eroa syynä siihen, että he ovat ajautuneet rikollisten ja päihteiden pariin. Haastateltavien omat vanhemmat eivät osanneet aina ajatella lastensa parasta, mutta haastateltavat pyrkivät itse laittamaan lapsen edun etusijalle ja ajatella mikä on lasten parhaaksi. Haastateltavien tavoitteena oli, jotta heidän lapsensa saisi paremman elämän kuin haastateltavilla itsellään on ollut.

Osalle vangeista parisuhteen todentaminen on ollut este perhetapaamiseen. Monet vankilat vaativat, että vanki on asunut yhdessä puolisonsa kanssa samassa osoitteessa jo ennen vankilatuomiotaan, tai heillä tulisi olla yhteinen lapsi. Nämä perhekriteerit eivät kuitenkaan kaikkien osalta täyty ja näille vangeille ei voida perhetapaamisoikeutta myöntää (Perhe muurin toisella puolella 2003: 55, 57-59.) Yhdellä haastateltavalla oli tyttöystävä, jonka olisi halunnut nähdä perhetapaamisessa vankeusaikana. He eivät asuneet kuitenkaan yhdessä, joten perhetapaaminen ei ollut mahdollista.

Haastateltavien mielestä muoviseinän läpi tapahtuvat valvotut tapaamiset niin sanotut pleksitapaamiset, eivät ole lapsen edun mukaisia. Näissä tapaamisissa lapsi näkee oman vanhempansa vain muoviseinän läpi ja joutuu puhumaan hänelle puhelimen välityksellä. Nuoren lapsen on hyvin vaikea käsittää tällaista tapaamismuotoa ja se voi hämmentää häntä. Haastateltavat eivät halunneet lapsensa joutuvan kokemaan tällaista tapaamista vanhempansa kanssa, joten kukaan haastateltavista ei tavannut lapsiaan valvotuissa tapaamisissa. He olivat mieluummin hetken näkemättä lapsiaan, kuin suostuivat pleksitapaamisiin.

Joissain vankiloissa ei saanut soittaa kuin yhden puhelun päivässä. Jos vangilla oli muita asioita hoidettavanaan, esimerkiksi jotain virastoasioita, hänen piti harkita kumpaa pitää tärkeämpänä, asioiden hoitoa vai soittoa omalle lapselle. Haastateltavat toivoisivat soittoihin muutosta, että lapselle saisi joka tapauksessa soittaa joka päivä ja toinen soitto olisi tarvittaessa asioiden hoitoon. Yksi haastateltavista olisi esimerkiksi halunnut auttaa lastaan koululäksyjen teossa, mutta soittoaikojen takia tämä ei ollut mahdollista.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että vangin perheen tiedottaminen vankilan puolelta esimerkiksi tapaamisista oli huonoa. Samoin sosiaalitoimen puolesta lapsen asioiden ilmoittaminen vangille vankilaan oli todella heikkoa. Haastateltavien mielestä on paljon itsestään kiinni, miten asiat toimivat. Jos ei aktiivisesti osaa vaatia tiettyjä asioita, niitä ei saa. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen elämään liittyvät asiat. Tähän pitäisi heidän mielestä saatava sujuvampi käytäntö.

Yksi haastateltavista kertoi, että eräessä vankilassa tapaaminen peruuntuu jos tapaaja myöhästyy vähänkin tapaamisajasta. Haastateltavan mielestä tapaamisten saapumisajoissa voisi olla liukumavara ja tapaamisia voisi järjestää hieman porrastetusti. Esimerkiksi saapuminen voisi tapahtua kello yhdeksän ja puoli kymmenen välillä. On kohtuutonta evätä tapaaminen vierailijalta pienen myöhästymisen takia, etenkin lapselta.

Kukaan haastateltavista ei ollut osallistunut perheleireille vankeusaikana, mutta kaikki olivat kuulleet hyvää palautetta perheleireistä. Perheleirejä toivottiin järjestettävän enemmän ja ne koettiin hyödyllisiksi. Yksi haastateltavista ehdotti, että perheleirejä muokattaisiin niin, että niitä pystyttäisiin järjestämään myös suljetuissa vankiloissa. Tällä hetkellä perheleirejä järjestetään ainoastaan avovankiloissa.

Valvontaan vapauduttua valvottavilla on paljon uutta opittavaa ja asioita hoidettavanaan. Haastateltavista yksi toi esiin seikan, joka helpottaisi hänen jaksamistaan. Hän ei tarvitse perhetyötä, vaan enemmänkin tukihenkilön, joka auttaisi esimerkiksi lastensa kuljetuksissa. Hänestä tällainen tukihenkilö joka viettäisi aikaa välillä lasten kanssa, auttaisi enemmän kuin keskustelut kahvipöydän ääressä. Myös verkostotyö koettiin hyvin tärkeäksi. Saman pöydän ääreen istuisivat ne kaikki tahot, jotka työskentelevät asiakkaan ja hänen perheensä kanssa. Tiedot saataisiin vaihdettua kerralla ajantasaisiksi ja asiakkaalle jäisi tunne, että häntä kuunnellaan, eikä hän jäisi ulkopuoliseksi oman lapsensa asioista. Vaikka valvonta-asiakkaat ovat olleet vankilassa, se ei vähennä yhtään heidän ihmisarvoa, eikä he halua, että heitä vähätellään tämän takia. He ansaitsevat aivan saman kohtelun kuin kaikki muutkin ja tiedon saaminen olisi heille tärkeää.

Valvonnassa haastateltavat eivät koe tarpeelliseksi ottaa lapsiaan valvontakäynneille yhdyskuntaseuraamustoimistolle mukaan. Jos he kuitenkin joutuisivat ottamaan lapsensa mukaansa, he toivoisivat yhdyskuntaseuraamustoimistoon lapsilleen aktiviteetteja ja toimiston viihtyvyyteen pitäisi panostaa.

10 Pohdinta

Jos Rikosseuraamuslaitoksen linjaukset lapsi- ja perhetyöstä rikosseuraamusalalla pystytään toteuttamaan, ne palvelevat monia vankeja ja heidän perheitään. Juuri ne epäkohdat joita haastateltavat toivat esiin, ovat Rikosseuraamuslaitoksen linjauksissa myös huomioitu. Näiden epäkohtien korjaaminen tietysti vie aikaa ja on hidasta. Niiden korjaannuttua rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyö on lapsiystävällistä, lapsen edunmukaista ja joustavaa, sekä se palvelee lapsen lisäksi myös rangaistuksen suorittajaa.

Vankien motivaatiota parantaa välejäan lapsiinsa pitäisi huomioida enemmän. Se kuinka paljon on ollut tekemisissä lapsen kanssa ennen vankilaa, ei välttämättä ole ainut mittari mittaamaan heidän motivaatiotaan. Vaikka kaikki vangit eivät olisikaan olleet aiemmin tekemisissä lastensa kanssa, vankila saattaa pistää heidät ajattelemaan ja tällä tavoin vanki haluaa tehdä parannuksen tässä asiassa. Tällöin vanki haluaa lapset takaisin elämäänsä ja on valmis muutokseen. Tässä vaiheessa sitä olisi tuettava jos se on lapsen edun mukaista. Motivaation vilpittömyyden selvittäminen on vaikeaa. Toisille lapset ja perhe ovat ainut syy jaksaa suorittaa vankilarangaistus kunnialla loppuun ja toisille perhetapaaminen on vain yksi ylimääräinen ohjelmanumero muiden päivärutiinien joukossa.

Kirjeiden mukana yritetään salakuljettua monesti kiellettyjä aineita ja siksi säännöt ovat samat kaikille. Niistä vain joutuvat kärsimään ne, jotka oikeasti odottavat esimerkiksi lapsiensa piirustuksia ja saavat tyytyä vain valokopioihin niistä. Asia on ihan ymmärrettävää mutta vankiloissa voitaisiin miettiä olisiko jotain vaihtoehtoisia ratkaisuja. Esimerkiksi huumekoirat voisivat tarkastaa piirustukset, jonka jälkeen alkuperäiset työt voisi antaa vangille. Alkuperäisen piirustuksen saaminen saattaa olla yllättävän iso asia muurien sisällä olevalle saajalle.

Vieraantuminen lapsista ja perheestä tapahtuu valitettavan monilla vankilaan joutuneilla. Tämän takia vankilalla on suuri työ tehdä perhetyötä ja ylläpitää vangin yhteydenpitoa ja tapaamisia ulkomaailmaan. Vankiloissa pitäisi motivoida enemmän vankeja pitämään yhteyttä perheeseensä. Yhteys ulkomaailmaan olisi tärkeä säilyttää, jotta vangin vapauduttua hänen integroituminen takaisin yhteiskuntaan sujuisi mahdollisimman hyvin. Kun vanki vapautuu valvontaan ja hän on koko vankeusaikana pitänyt yhteyttä vain lapseensa, voi arki tuntua hyvin yksinäiseltä ja tyhjältä. Siksi ihmissuhteiden ylläpito aikuisiin ystäviin ja sukulaisiin olisi suotavaa, koska valvonta on uudenlainen elämäkokemus, jossa toisen ihmisen tuki ei ole haitaksi. Vankilan sosiaalityöntekijän tulisi aktiivisesti pitää yhteyttä vankien perheisiin. Vankilassa aloitetun perhetyön pitäisi luonnollisesti jatkua valvonnassa, jos siihen on tarvetta

ja niiden valvottavien perheitä tulisi tukea, joilla itsellään eivät riitä voimat tai taidot perhe-elämän ja arjen pyörittämiseen.

Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaalitoimen tiedottaminen ja yhteistyö koettiin huonoksi. Tähän pitäisi saada parannusta, että vankilaan joutunut vanhempi pysyisi ajan tasalla lapsensa asioissa ja pystyisi myös vaikuttamaan lasta koskeviin suurempiin päätöksiin. Sähköpostein tapahtuva tiedonvaihto olisi nopeaa ja näin osapuolet pysyisivät ajan tasalla tärkeistä asioista. Jos vankilaan joutunut henkilö on sosiaalitoimen asiakas, sosiaalitoimi tietää hänen tilanteensa vain ennen vankilaan joutumista. Vankeusaikana vangin asenteissa, käyttäytymisessä ja mielipiteissä on voinut tapahtua muutosta, joka voi vaikuttaa sosiaalitoimen joihinkin toimenpiteisiin. Tällaiset asiat Rikosseuraamuslaitoksen olisi hyvä saattaa sosiaalitoimen tietoisuuteen.

Vankilaan ja yhdyskuntaseuraamustoimistoon pitäisi tehdä tapaamishuone joka olisi lapsiystävällinen. Sisustukseen pitäisi panostaa paljon enemmän. Tapaamishuoneeseen pitäisi hankkia verhot, joissa olisi lapsia miellyttäviä kuvia sekä seinille tauluja ja julisteita, joissa olisi esimerkiksi eläinten kuvia. Tapaamishuoneen yhteen nurkkaan voisi tehdä leikkinurkan missä olisi monenlaisia leluja ja pelejä eri-ikäisille lapsille sekä pöytä ja tuoli, missä lapsi voisi piirtää ja askarrella. Tähän liittyvät tarvikkeet tulisi löytyä myös tapaamishuoneesta. Nämä olisivat vähimmäisvaatimuksia, jotka jokaisen paikan tulisi pystyä täyttämään. Ylimääräisenä tulisivat televisio, videot ja muut elektroniset viihdykkeet ja muut aktiviteetit perhetapaamistiloihin.

Valvonnassa valvontatapaamisiin voitaisiin ottaa perhetapaamisia, jolloin valvottavan puoliso, lapset tai vanhemmat olisivat tapaamisessa mukana ja näillä kerroilla käsiteltäisiin heitä koskettavia ja vaivanneita asioita. Näiden tapaamisten tarkoituksena olisi lujittaa valvottavan suhdetta läheisiinsä ja päästä mahdollisten ongelmien yli, jotta valvonta sujuisi moitteettomasti.

Rikosseuraamuslaitoksen linjauksissa oli suunnitteilla vangin omaisille tarkoitettu tietopaketti vankilasta, vankeudesta ja siitä miten vankilassa toimitaan. Tietopaketti tulee varmasti monelle tarpeeseen. Haastateltavien perheet olivat tietämättömiä vankilakäytännöistä ja vankilaelämästä, joten tietopaketti auttaisi ymmärtämään vankilaan joutunutta paremmin. Vankilaan joutuminen on iso muutos tuomitulle, mutta yhtälailla se koskettaa vangin omaisia. Heille tuomio saattaa tulla yllätyksenä ja siksi se on valtava järkytys, jota ei osaa käsitellä. Vankien perheitä tulisi huomioida enemmän, siten että perheille tulisi osoittaa tahoja, jonka puoleen he voivat kääntyä, jos he tarvitsevat apua ja tukea. Portti vapautteen sivustolta löytyy oppaita ja vertaistukea läheisille. Jos sivustoa ei tiedä, ei sivustosta ole läheisille mitään hyötyä. Kaikki tällainen tieto tulisi kerätä tietopakettiin, joka postitettaisiin vangin

läheisille. Vertaistuki on yhtä tärkeä niin tuomion saaneille kuin hänen läheisilleenkin. Vankien omaiset VAO ry ja Krits ovat yhteistyössä laatineet viime vuonna oppaan rangaistukseen tuomituille ja vankien omaisille. Oppaassa kerrotaan miten asiat etenevät rikosoikeudellisesti ja mitkä ovat rikosten seuraukset. Oppaassa on osuus läheisille, miten esimerkiksi tapaamiset tapahtuvat vankiloissa ja esimerkiksi miten taloudllista apua haetaan. Opas on hyvä ja kattava, kunhan se vain lyötää tiensä vankien omasiten pariin.

Lähteet

- Action for Prisoners' Families. Viitattu 22.3.2013.
http://www.prisonersfamilies.org.uk/About_us/About_us.aspx
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs, uudistettu painos 2011. Tampere: Vastapaino.
- Bryggan 2013a. Viitattu 20.2.2013.
<http://www.bryggan.a.se/>
- Bryggan 2013b. Viitattu 20.2.2013.
<http://www.bryggan.a.se/about/brev-fran-en-pappa/>
- Consultation for the European Commission. 2011. Green paper. Viitattu 19.3.2013.
http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/uk_family_outside_or_ganisation_response_en.pdf
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Heinemann, A. 2010. Vertaistukea vankien lapsille Ruotsissa. Kontra 1/2010. Rikosseuraamusalan henkilöstölehti: Vammalan Kirjapaino oy.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.
Jokela, A. 2008. Rikosseuraamusviraston julkaisu 4. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Järvinen, R. Lankinen, A. Taajamo, T. Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Porvoo: Bookwell Oy.
- Kaasila, R. Rajala, R. & Nurmi, K. 2008. Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Juvenes Print.
- Lapsi- ja perhetyön linjaukset. 2013. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 3.4.2013.
http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/kwlaw_1.pdf
- Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. Viitattu 11.2.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Löppönen, P. 2001. Kokeneet viisaat. Perhe, voima, vahvuus. Studia Parliamentaria. Tulevaisuusvaliokunta. Eduskunta. Viitattu 11.2.2013.
[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?\\${APPL}=erekj&\\${BASE}=erekj&\\${THWIDS}=0.57/1360578417_146904&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?${APPL}=erekj&${BASE}=erekj&${THWIDS}=0.57/1360578417_146904&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)
- Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Rauma: Painopaikka AS Pakett.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan abc. Vaajakoski: Gummeruksen Kirjapaino Oy.
- Perhe muurin toisella puolella. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003. Työryhmän mietintö. Viitattu 11.2.2013
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/o8dfs9bj.pdf>
- Portti vapauteen. Viitattu 27.4.2013
http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/tapaajan_opas

Prisoners' Families and Friends Service. Viitattu 22.3.2013
<http://www.pffs.org.uk/about/>

Rikoslaki. 19.12.1889/39. Viitattu 14.2.2013
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rönkä, A & Kinnunen, U. 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Sassi, T. Huhtimo, P. 2006. Kun perhe lusii. Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon Tukisäätiö. Oppaita 1/2006.

Sosiaaliportti 2013a. Verkostokartta. Viitattu 18.4.2013.
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/verkostokartta/#Verkostokartan_piirtminen

Sosiaaliportti 2013b. Vanhemmuuden roolikartta. Viitattu 18.4.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/vanhemmuudenroolikartta/>

Tilastokeskus. Viitattu 27.2.2013
<http://www.tilastokeskus.fi/meta/til/perh.html>

Toimiva lapsi- ja perhe-hanke. 2001 Thl. Viitattu 27.2.2013
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/lapset_puheeksi

Tynnen Petra. 2013. Tärkeinpaikka maailmassa. Kouvolan Sanomat. 17.3.2013, 11.

Unicef. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 15.2.2013
http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko

Vankeuslaki. 2005. Viitattu 1.4.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>

Vankien omaiset VAO ry. 2012. Päivä kerrallaan. Opas läheiselle ja rangaistukseen tuomitulle. Viitattu 17.5.2013.
<http://www.vankienomaiset.fi/?id=270>

Verkko haltuun. Tästä se alkaa! Iltasatuja vankilasta kotiin. Viitattu 27.2.2013.
<http://verkkohaltuun.wordpress.com/2011/10/17/tasta-se-alkaa-iltasatuja-vankilasta-kotiin/>

Vuori, J. & Nätkin, T (toim.). 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeus julistus. 2011. Viitattu 4.4.2013.
<http://www.fredman-mansson.fi/yknioj.htm>

Liitteet

Liite 1. Haastateltavien suostumus	61
Liite 2. Haastattelun tukikysymykset.....	63
Liite 3. Verkostokartta.....	64
Liite 4. Vanhemmuuden roolikartta	65

Liite 1. Haastateltavien suostumus

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUMISEEN

Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurilan yksikkö 2013

Olen saanut tietoa opinnäytetyön sisällöistä ja sen tavoitteista.

- Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyön haastatteluun
- Henkilötietoja ei kerätä, joten tutkimusrekisteriä ei synny
- Antamiani vastauksia ei voi yhdistää minuun jälkikäteen opinnäytetyön kirjallisessa tuotoksessa
- Kaikki vastaustiedot ovat luottamuksellisia

Minulle on selvitetty opinnäytetyön tarkoitus ja projektitehtävässä käytettävät tiedonkeruun (kuten haastattelu/videointi/valokuvaaminen/ääninauhitteet) ja tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja ja tiedonkeruussa saatua materiaalia (kuten videointi/valokuvaaminen/ääninauhitteet) käytetään kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin sekä sen loppuraportointiin/esittämiseen. Voin halutessani keskeyttää opinnäytetyöhön osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys ja paikka _____

Opinnäytetyöhön osallistuvan haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus ja nimenselvennys

(Vastaajien tiedot eivät tule näkyviin, suostumuslomakkeet säilytetään opinnäytetyön ajan, jonka jälkeen se tuhoetaan yhdessä haastattelumateriaalin kanssa.)

Liite 2. Haastattelun tukikysymykset

Kerro oma elämäntarinasi vapaasti omin sanoin. Kuljemme aikajärjestyksessä ja keskitymme perheen asemaan sinun rikosprosessin aikana. Kerro siinä vaiheessa perheestä kun se on tullut osaksi sinun elämäsi.

1. Lähdemme liikkeelle ajasta ennen rikoksia, sekä mikä on silloin ollut perhetilanteesi?
2. Kerro ajasta rikoksen aikana.
3. Kerro kiinnijäämisvaiheesta.
4. Kerro vankeusajasta.
5. Kerro valvonnasta.
6. Kehittämideoita valvontaan, jotta se tukisi perhettä ja itseäsi paremmin.

Liite 3. Verkostokartta

Verkostokartassa ympyrä jaetaan neljään eri osaan. Neljäs sektori voidaan jakoo vielä kahtia, jolloin viranomaiset erotetaan omaksi kentäksi.

Verkostokarttaan merkitään keskelle se ihminen, jonka ihmissuhde- ja tukiverkostoa aloitetaan kartoittamaan.

Ensimmäiseen kenttään merkitään henkilön perhe eli ne ihmiset, jotka asuvat samassa osoitteessa.

Toiseen kenttään merkitään henkilön sukulaiset. Verisukulaiset että parisuhteiden kautta sukuun kuuluvat henkilöt.

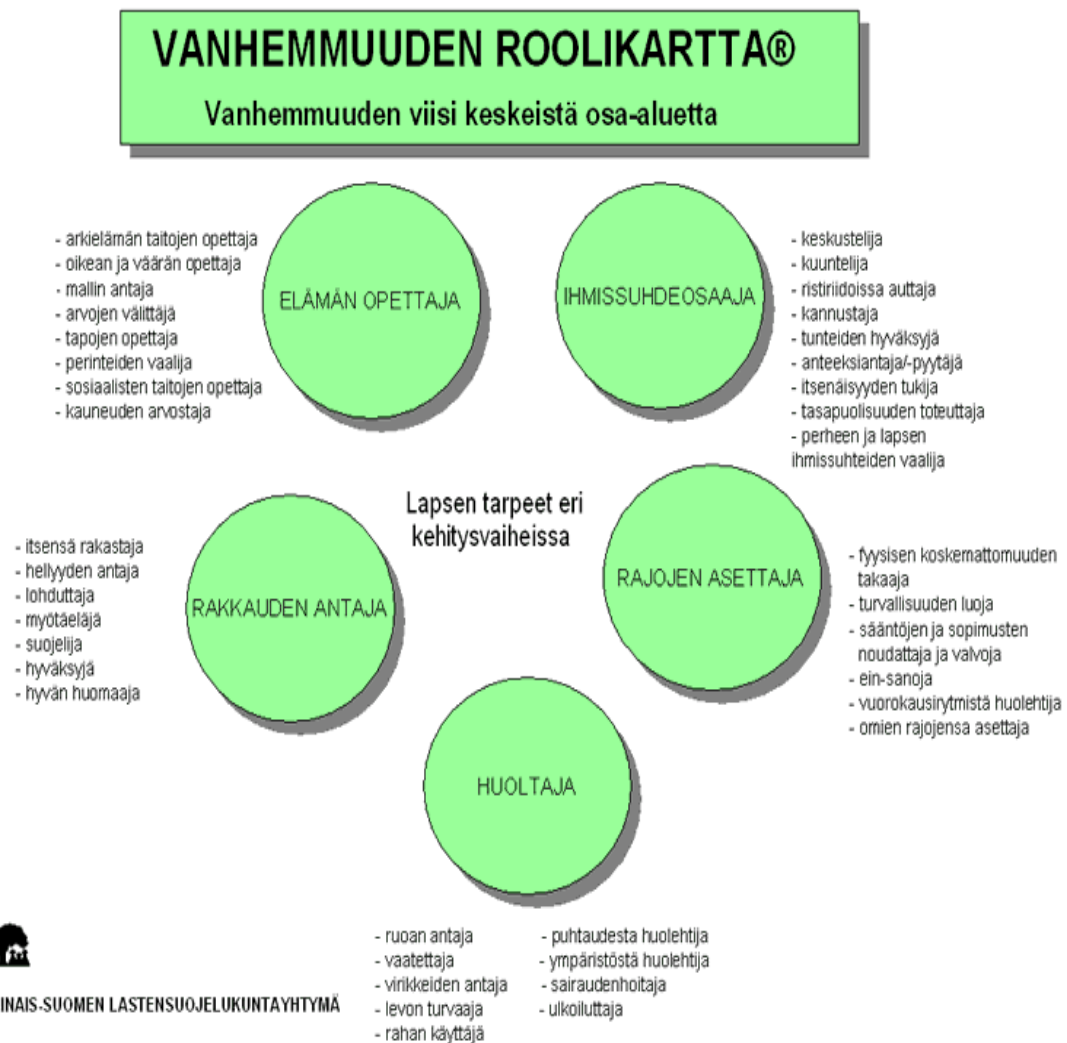
Kolmanteen kenttään merkitään henkilön työ- ja koulutoverit.

Neljänteen kenttään merkitään hänen ystävät ja naapurit. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 126.)

Lähde. Sosiaaliportti a. Verkostokartta.

Liite 4. Vanhemmuuden roolikartta

Lähde. Sosiaaliportti b. Vanhemmuuden roolikartta.